

๓ ตุลาคม ๒๕๒๑

พุทธชัยมงคลคาถา

มหาการุณิกขยมังคลคาถา

คาถาชินบัญชร

บรมธรรมกถา

แสงส่องใจ

มองเมืองไทยทางพุทธบัญชร

วัดบวรนิเวศวิหาร
กฐินหลวงกับบาทสมณชากร

3111102000891

คำนำ

หนังสือพิมพ์ชิ้นด้วยส่วนบริจาคของผู้มีศรัทธา
บำเพ็ญกุศลในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๒๑ ทั้งหลาย

อนึ่ง มูลนิธิส่งเสริมสมาธิ ได้พิมพ์หนังสืออานา-
ปานสติสมาธิ เพื่อแจกเป็นการส่งเสริมสมาธิปฏิบัติ
และรองศาสตราจารย์บังอร สว่างวโรรส ได้พิมพ์
หนังสือแสงส่องใจสองภาษา เพื่อแจกเป็นการเผยแผ่
ธรรมอีกเล่มหนึ่ง

ขอถวายพระกุศลถวายพระพรและเจริญพรอนุ-
โมทนาในทุก ๆ พระองค์ทุก ๆ ท่าน ผู้มีพระเมตตา
มีเมตตาศรัทธาร่วมบำเพ็ญกุศลในทางต่าง ๆ เช่นด้วย
อาหารเลี้ยงพระ พิมพ์หนังสือธรรมแจก และอื่น ๆ

ชาติ จิวิ สติ ธมฺโม ธมฺมทฺธรา จ ปุคฺคฺลา
สงฺโฆ โหตุ สมฺภุโกว อตุถาย จ หิตาย จ
ขอธรรมของสัตว์บุรุษทั้งหลาย จงดำรงอยู่นาน
และบุคคลทั้งหลายที่ทรงธรรม จงดำรงอยู่นาน ขอ
พระสงฆ์จึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เพื่อประโยชน์และ
เพื่อเกื้อกูล

๖

อมเห รกขคฺ สทฺธมฺโม สพฺเพปี ฌมฺมจาริโน
วุฑฺฒี สมฺมาปฺณฺยยาม ฌมฺเม อริยปฺปเวทิต
ขอพระสัทธรรมจรงรักษาเราทั้งหลาย ผู้ประพฤติ
ธรรม แม่ทั้งปวง ขอเราทั้งหลาย จงถึงความเจริญ
ในธรรมที่พระอริยเจ้าแสดงแล้ว

ญ. ส.

๓ ตุลาคม ๒๕๒๑

คำชี้แจง

กาตาแปลที่พิมพ์ในหนังสือนี้มีสาม คือ พุทธชย-
มั่งคลดกาตา (พาทุ) มหาการุณิกชยมั่งคลดกาตา และกาตา
ชินป๋ญชร

กาตาชินป๋ญชร เป็นที่นับถือสวดกันแพร่หลาย
กล่าวกันว่า เป็นของเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์
(โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม นายฉันทิชย์
กระแสนินทร์ ได้เคยนำมาขอให้แปลเพื่อพิมพ์ในหนังสือ
ประวัติของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ๑ ครั้งหนึ่ง เมื่อนาน
ปีมาแล้ว แต่ก็ยังสงสัยในถ้อยคำและประโยคหลาย
แห่ง เพราะไม่อาจจับความได้ ทั้งเมื่อได้พบหลายฉบับ
จากหลายสำนักเข้า ก็ได้พบคำที่ผิดเพี้ยนกันบ้างเกือบทุก
ฉบับ ไม่อาจจะตัดสินได้ว่าที่ถูกเป็นอย่างไร ได้เคยนึก
สงสัยมานานแล้วว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ได้เรียบเรียง
ขึ้นเอง หรือได้ค้นแบบมาจากไหน เมื่อไม่นานมานี้ได้
มีผู้นำหนังสือมาให้เล่มหนึ่ง เป็นหนังสือขนาดเล็ก
พิมพ์ในประเทศศรีลังกา ชื่อหนังสือ The Mirror

of The Dhamma (กระจกธรรม) โดยท่าน
 นารทมหาเถระ และท่านกัสสปเถระ ฉบับที่ได้มาน^๕
 พิมพ์เมื่อ พ. ศ. ๒๕๐๔ (ของศรีลังกา ตรงกับ พ. ศ.
 ๒๕๐๓ ของไทย) ก. ศ. ๑๙๖๑ เป็นแบบหนังสือคู่มือ
 ธรรมที่จะใช้สวดและปฏิบัติเป็นประจำได้ เริ่มแต่โม
 พุทธ ๕ คีล ๘ คีล ๑๐ คำสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย
 คำบูชา คำสมาธิภาวนาต่าง ๆ บทสวดมี พาหุ ชิน-
 บัญชร มงคลสูตร รตนสูตร เป็นต้น ทัวบาลีพิมพ์
 ด้วยตัวอักษรสีหัพและอักษรโรมัน มีคำแปลเป็นภาษา
 อังกฤษ เมื่อได้อ่านชินบัญชรในหนังสือนี้แล้ว ก็ได้พบ
 คำและประโยคที่เคยสงสัยในฉบับที่สวดกันในเมืองไทย
 ซึ่งจับความได้ หายความข้องใจ จึงได้คิดว่าจะคัดฉบับ
 ลังกามาพิมพ์เพื่อผู้ที่ต้องการทราบจะได้อ่านพิจารณา
 และคิดจะปรับปรุงฉบับที่สวดกันในเมืองไทย อนุวัตร
 ฉบับลังกาเฉพาะที่เห็นว่าสมควรจะปรับปรุงด้วย ทั้ง
 สองฉบับนี้ เมื่อเทียบกันแล้ว ก็รู้สึกว่่าต้นฉบับเดิม
 นั้นเป็นอันเดียวกันแน่ ฉบับลังกามี ๒๒ บท ส่วน
 ฉบับที่สวดกันในเมืองไทย มี ๑๔ บท ก็คือ ๑๔ บท
 ข้างต้นของฉบับลังกา^๕นั่นเอง เพราะความเดียวกัน

ถ้อยคำก็เป็นอันเดียวกันโดยมาก ส่วนคำอธิบายฐานทอน
ท้ายบทที่ ๑๔ ของฉบับที่สวดกันในเมืองไทย ย่อตัด
มาอย่างรวบรัดตีมาก ส่วนบทคาถาที่ ๑๒ และ ๑๓ สับ
บรรทัดกัน เมื่อแก้ไขใหม่ตามฉบับที่ปรับปรุงแล้วนี้ จะ
ถูกลำทับตี

ในการพิมพ์นี้ เรียงชินบัญชรฉบับลังกาไว้ก่อน
คงไว้ตามต้นฉบับทุกประการ แล้วมีคำแปลเป็นภาษา
ไทยซึ่งได้แปลขึ้นในคราวที่พิมพ์แต่ครั้งแรก (พ.ศ.
๒๕๑๘) ต่อจากนั้นชินบัญชรฉบับที่สวดกันในเมืองไทย
ปรับปรุงขึ้นใหม่ อนุวัตรแบบลังกาเฉพาะที่เห็นว่า
สมควร และมีคำแปลเป็นภาษาไทยที่แปลขึ้นใหม่เช่น
เดียวกัน ในการแปลครั้งหลังนี้ไม่ได้เทียบกับคำแปล
เก่าที่เคยแปลไว้เพราะไม่พบฉบับที่แปลไว้

บทสวดพาหุ มหาการุณิก และชินบัญชร เป็นที่
นิยมสวดกันในเมืองไทยมาช้านาน แต่บทสวดพาหุและ
มหาการุณิกมีถ้อยคำยุดิตที่แน่นอน ส่วนบทสวด
ชินบัญชร แต่ละฉบับแต่ละสำนักยังผิดแผกกันอยู่ ถ้า
อาจทำให้ยุดิตเป็นแบบเดียวกันได้ ก็จะเป็นการดี

พุทธชยมงคลคาถา

๑. พาหุสหัสสมภินิมิตตาวุฑฒันต์
คุรีเมขลั อุกิตโฆรสสมนมารี
ทานาภิธมฺมวชิรา ชิตวา มุณินุโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ^๑
๒. มาราดิเรกมภิชุฉนิตสพฺพตฺตึ
โฆรมุปฺนาพวกมกฺขมถทฺธยกฺขั
ขนฺตัสฺสทฺนตฺตวชิรา ชิตวา มุณินุโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ.
๓. นาพาคีรี คชวรี อติมตฺตภูตฺ
ทวคฺคิจกฺกมสนิว สฺสทฺารุณนฺตฺ
เมตฺตมฺพฺเสกวชิรา ชิตวา มุณินุโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ.
๔. อุกฺขิตฺตฺตฺขคฺคฺมตฺติหตฺตฺสฺสทฺารุณนฺตฺ
ธวานฺตฺติโยชนปฺถงฺคฺคฺติมาลนฺตฺ
อิทฺธิภิสงฺขตฺมโน ชิตวา มุณินุโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ.

---

๑. ถ้าสวดมธ เปลี่ยนเป็น ชยมงคลคฺคิ ทกบท.

๕. กตุวาน กุญฺจมุทฺรํ อิว คพฺภินียา
 จิณฺจาย ทุญฺจวจนํ ชนกายมชฺเชน
 สนฺเตน โสมวธิฺนา ชิตฺวา มุนินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๖. สจฺจํ วิหาย มคฺติสจฺจกฺวาทเกตุํ
 วาทาภิโรปิตมนํ อคฺคิอนฺธภูตํ
 ปญฺญาปทีปชฺลิตโต ชิตฺวา มุนินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๗. นนฺโทปนนฺตทฺฆุชคํ วิพฺุชํ มหิตฺธิ
 ปุตุเตน เถรทฺฆุชเคน ทมาปยนฺโต
 อิทฺฐปเทสวธิฺนา ชิตฺวา มุนินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๘. ทุคฺคาหทิกฺกุจิกฺกุชเคน สุตฺตฺทฺฆุชคฺตํ
 พฺุรหฺมํ วิสฺสุทฺธิชฺคฺติมิตฺธิพกาภิธานํ
 ฌานาคเทน วิธิฺนา ชิตฺวา มุนินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๙. เอตาปี พุทฺธชยมงฺกลอฏฺฐกาธา
 โย วาจโน ทินทินเณ สรเต มตฺนที
 หิตฺวานเนกวิธิฺนานิ จุปฺพุทฺวานิ
 โมกฺขํ สฺขํ อธิคฺคเมยฺย นโร สปฺญสฺส.

คำแปล พุทธชยมงคลคาถา

๑. พระจอมมุนีได้ทรงชนะพญามาร ผู้นิรมิตแขน
มากตึงพัน ถืออาวุธครบมือ ซึ่งศาสตราวุธพร้อม
ด้วยเสนามาร ให้ร้องก้องกึก ด้วยธรรมวิธีมีทานบารมี
เป็นต้น

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ด้วยเดชแห่ง
พระพุทธรชยมงคลนั้น.

๒. พระจอมมุนีได้ทรงชนะอาพวักยักษ์ผู้กระต้าง
ปราศจากความอดทน ร้ายกาจ ต่อสู้ทรหดยิ่งกว่ามาร
จนตลอดรุ่ง ด้วยวิธิตรมานเป็นอันดี คือ พระขันตี

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ด้วยเดชแห่ง
พระพุทธรชยมงคลนั้น.

๓. พระจอมมุนีได้ทรงชนะช้างตัวประเสริฐชื่อ
นาฬาคีรี เป็นช้างเมามันยิ่งนัก แสนที่จะทารุณประคจ
ไฟป่า และจักราวุธ และสายฟ้า ด้วยวิธีรตลงด้วยัน
คือ พระเมตตา

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเคชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๔. พระจอมมุนีทรงมีพระมนัสมีฤทธิ์อัน ประจักษ์
แล้ว ได้ทรงชนะโจรชื่อนกคิลมาล (ผู้มีพวงคือนิ้วมือ
มนุษย์) แสนร้ายกาจ มีฝีมือ ง้าวคาบวิ่งไล่พระองค์
ไปสิ้นทาง ๓ โยชน์

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเคชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๕. พระจอมมุนีได้ทรงชนะความกลัวร้ายของนาง
จิณฺจมาณวิกา ทำอาการประหนึ่งว่ามีศรรักษ์ เพราะทำ
ไม่มีสัณฐานอันกลมให้เป็นประคุกมีทอ้ง ค่ายวิธสีมาธิ
อันงาม คือความระงับพระหฤทัยในท่ามกลางหมู่ชน

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเคชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๖. พระจอมมุนีทรงรุ่งเรืองแล้วด้วยประทีป คือ
ปัญญา ได้ทรงชนะสังกนิกิรนต์ ผู้ถือค้วว่าฉลาด เป็น
เจ้าการมผู้มีชื่อเสียง สละเสียซึ่งความสตัย มีใจมุ่งจะยก
ถ้อยคำของตน เป็นผู้มีความนึ่งนัก

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ด้วยเดชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๗. พระจอมมุนีทรงโปรดให้พระโมคคัลลานเถระ
พุทธชินนโรส นิรมิตกายเป็นนาคราช ไปทรมานพญา
นาคชื่อนันโทปนันทะ ผู้มีความรู้ผิด มีฤทธิ์มาก
ด้วยวิธีใช้ฤทธิ์

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ด้วยเดชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๘. พระจอมมุนีได้ทรงชนะพรหม ผู้มีนามว่า พกะ
ผู้มีฤทธิ์รุ่งเรืองสว่างไสว มีมืออันทูพิษคือทิวฐิติที่เป็น
เหตุถือผิดขบเอาแล้ว ด้วยวิธีวางยาอันพิเศษ คือ
เทศนาญาณ

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ด้วยเดชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๙. นรชนโตมีปัญญา ไม่เกียจคร้าน สวดกิติ ระลึก
กิติ ซึ่งพระพุทธรชัยมงคล ๘ คาถา แม้เหล่านั้นทุก ๆ วัน
นรชนนั้นพึงละเสียได้ซึ่งอุปัทวันตรายทั้งหลายเป็น
อเนก ถึงซึ่งโมกชะ อันเป็นสุข.

มหากาารุณิกชยม้งคคคาถา

- ๑ มหากาารุณิกโก นาโถ หิตาย สพพปาณินัน
 ปุเรตวา ปารมี สพพา ปตโต สมนโพธิมุตตม
- ๒ เอเตน สจจวชชชน โหตุ เต ชยมงคถ
- ๓ ชยนโต โพธิยา มูเล สกยานัน นนทิวทตมโน
 เอวํ ตวํ วิชโย โหหิ ชยสสุ ชยมงคถ
- ๔ อปราชิตปลลลเก สีส ปจวิโปกขเร
 อภิสเสถ สพพพุทธานัน อคคปตโต ปโมทติ
- ๕ สุนกขตตํ สุมงคถ สุปภาตํ สหุจจติ
 สุขโณ สุมหุตโต จ สยิจจํ พรหมจาริส
- ๖ ปทกขิณัน กายกมมํ วาจากมมํ ปทกขิณัน
 ปทกขิณัน มโนกมมํ ปณิธี เต ปทกขิณา
- ๗ ปทกขิณานิ กตวาน ลกนตตถ ปทกขิเณ.

คำแปล มหาการุณิกชยมังคลคาถา

๑. พระพุทธเจ้าผู้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงเป็นที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายครบบริบูรณ์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ถึงแล้วซึ่งความตรัสรู้เองอันอุดม

๒. ถวายการกล่าวสัจจะนี้ ขอชัยมงคลจงมีแก่ท่าน

๓. พระจอมมุนี ผู้เจริญความยินดี (บุตร) แห่งศากยวงศ์ ทรงชนะที่ควงไม้โพธิ์ ขอท่านจงมีชัยจงชนะในชัยมงคล เหมือนฉะนั้น

๔. พระองค์ถึงความเป็นผู้เลิศ ปราโมทย์อยู่ ณบัลลังก์อันไม่กลับแพ้ เหนือพันปฐพีอันบริสุทธิ เป็นยอดธรรมที่อภิเษกของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

๕. ฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ครุฑดี ถวายบูชาดีในพรหมจารีทั้งหลาย

๖. กายกรรมเป็นเบื้องขวา คือชอบธรรม วิจิตรกรรมเป็นเบื้องขวา คือชอบธรรม มโนกรรมเป็นเบื้องขวา คือชอบธรรม ความปรารถนาของท่านเป็น

เบ็องขวา ค็ือชอบธรรม

๗. ทำกรรมอันเป็นเบ็องขวา ค็ือชอบธรรม ย่อม
ได้ประโยชน์ทั้งหลายอันเป็นเบ็องขวา ค็ือชอบธรรม.

วิธีสวดพาหุ ๘ บท ประจำวัน ๘ ทิศ

๘ ทิศ มีดังนี้ บูรพา อากเนย์ ทักษิณ หรตี
บัจฉิม พายัพ อุตฺร อีสาน

วิธีสวดมีดังนี้

วันจันทร์	บทที่ ๑ สำหรับทิศบูรพา
	บทที่ ๒ สำหรับทิศอากเนย์
	บทที่ ๓ สำหรับทิศทักษิณ
	บทที่ ๔ สำหรับทิศหรตี
	บทที่ ๕ สำหรับทิศบัจฉิม
	บทที่ ๖ สำหรับทิศพายัพ
	บทที่ ๗ สำหรับทิศอุตฺร
	บทที่ ๘ สำหรับทิศอีสาน
วันอังคาร	บทที่ ๑ สำหรับทิศอากเนย์
	บทที่ ๒ สำหรับทิศทักษิณ
	บทที่ ๓ สำหรับทิศหรตี
	บทที่ ๔ สำหรับทิศบัจฉิม
	บทที่ ๕ สำหรับทิศพายัพ

- บทที่ ๖ สำหรับทิสอูคร
 บทที่ ๗ สำหรับทิสอีสาน
 บทที่ ๘ สำหรับทิสบูรพา
 วันพุธ
 (กลางวัน)
 บทที่ ๑ สำหรับทิสทักษิณ
 บทที่ ๒ สำหรับทิสหริตี
 บทที่ ๓ สำหรับทิสปัจฉิม
 บทที่ ๔ สำหรับทิสพายัพ
 บทที่ ๕ สำหรับทิสอูคร
 บทที่ ๖ สำหรับทิสอีสาน
 บทที่ ๗ สำหรับทิสบูรพา
 บทที่ ๘ สำหรับทิสอาคเนย์
 วันพุธ
 (กลางคืน)
 บทที่ ๑ สำหรับทิสพายัพ
 บทที่ ๒ สำหรับทิสอูคร
 บทที่ ๓ สำหรับทิสอีสาน
 บทที่ ๔ สำหรับทิสบูรพา
 บทที่ ๕ สำหรับทิสอาคเนย์
 บทที่ ๖ สำหรับทิสทักษิณ
 บทที่ ๗ สำหรับทิสหริตี
 บทที่ ๘ สำหรับทิสปัจฉิม

วันพฤหัสบดี บทที่ ๑ สำหรับทศปัจฉิม
 บทที่ ๒ สำหรับทศพ่ายัพ
 บทที่ ๓ สำหรับทศอุตร
 บทที่ ๔ สำหรับทศอีสาน
 บทที่ ๕ สำหรับทศบูรพา
 บทที่ ๖ สำหรับทศอาคเนย์
 บทที่ ๗ สำหรับทศทักษิณ
 บทที่ ๘ สำหรับทศหริ

วันศุกร์

บทที่ ๑ สำหรับทศอุตร
 บทที่ ๒ สำหรับทศอีสาน
 บทที่ ๓ สำหรับทศบูรพา
 บทที่ ๔ สำหรับทศอาคเนย์
 บทที่ ๕ สำหรับทศทักษิณ
 บทที่ ๖ สำหรับทศหริ
 บทที่ ๗ สำหรับทศปัจฉิม
 บทที่ ๘ สำหรับทศพ่ายัพ

วันเสาร์

บทที่ ๑ สำหรับทศหริ
 บทที่ ๒ สำหรับทศปัจฉิม
 บทที่ ๓ สำหรับทศพ่ายัพ

	บทที่ ๔ สำหรับบทศีลอุตร
	บทที่ ๕ สำหรับบทศีลีสาน
	บทที่ ๖ สำหรับบทศีลบูรพา
	บทที่ ๗ สำหรับบทศีลอาคเนย์
	บทที่ ๘ สำหรับบทศีลทักษิณ
วันอาทิตย์	บทที่ ๑ สำหรับบทศีลีสาน
	บทที่ ๒ สำหรับบทศีลบูรพา
	บทที่ ๓ สำหรับบทศีลอาคเนย์
	บทที่ ๔ สำหรับบทศีลทักษิณ
	บทที่ ๕ สำหรับบทศีลหริ
	บทที่ ๖ สำหรับบทศีลปัจฉิม
	บทที่ ๗ สำหรับบทศีลพายัพ
	บทที่ ๘ สำหรับบทศีลอุตร

หมายเหตุ ที่ว่า “บทที่ ๑ สำหรับบทศีลบูรพา” นั้น
 หมายความว่า เมื่อสวดบทนี้ ก็ให้ตั้งจิต
 แผ่ไปในทิศบูรพา เมื่อสวดบทที่ ๒
 สำหรับบทศีลอาคเนย์ ก็ให้ตั้งจิตแผ่ไปใน
 ทิศอาคเนย์ เมื่อสวดบทต่อไป ก็ให้ทำ
 ดั่งนี้เรื่อยไปจนจบ.

ชินปณฺชร (ฉบับลังกา)

๑ ขยาสนกตา วีรา	เขตฺวา มารํ สวาหิณี
จตุสจฺจามตรสํ	เย ปวีสุ นราสกา
๒ ตณฺหฺกราทโย พุทฺธา	อญฺจวีตติ นายกา
สพฺเพ ปตฺติญฺจิตา มยฺหํ	มตฺตเก เต มุนิสฺสุตรา
๓ สิริเร ปตฺติญฺจิตา พุทฺธา	ธมฺโม จ มม โลจเน
สงฺโฆ ปตฺติญฺจิตโต มยฺหํ	อุเร สพฺพคุณากโร
๔ หทยเ อนนฺรุทฺโธ จ	สาริปฺตุโต จ ทกฺขิณ
โกณฺฑนฺโธ ปฏฺฐิจาภากสฺมี	โมกฺคตฺตลาโนสิ วามเก
๕ ทกฺขิณ สวเน มยฺหํ	อาหํ อานนฺทราหฺลลา
กสฺสโป จ มหานาโม	อุโภสุ วามโสตเก
๖ เกสเนเต ปฏฺฐิจาภากสฺมี	สุริโยว ปภงฺกโร
นินฺนุโน สิริสมปฺนโน	โสภิตอ มุนิปฺนฺคโว
๗ กุมารกสฺสโป นาม	มเหสี จิตฺรวาทโก
โส มยฺหํ วทเน นิจจํ	ปตฺติจฺจาทิ คุณฺนากโร
๘ ปุณฺโณ องฺคฺลิมาลิ จ	อุปาลี นนฺทสีวลี
เถรา ปณฺจ อิม ชาตา	ลลางฺฆ ทิลกา มม

- ๘ เสสาสี่ติ มหาเถรา วิชิตา ชินสาวกา
 ชลนตา สี่ลเตเชน องคมงกสฺ สณฺหิตา
- ๑๐ รตนํ ปุโรโต อาสิ ทกฺขิเณ เมตฺตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ธชคฺคํ ปจฺจนโต อาสิ วาเม องฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
- ๑๑ ขนฺธโมรปริตฺตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อากาสจฺจนํ อาสิ เสสา ปาการสณฺหิตา
- ๑๒ ชินาณาชลสํยฺตฺตฺตฺต
 วสโต เม จตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก ลทา สมฺพุทฺธปฺปชฺชเร
- ๑๓ วาตปิตฺตาทิสณฺชาดา พาหิรชฺชตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อเสสา วินยํ ขนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต อนนตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
- ๑๔ ชินปฺปชฺชรมชฺชณฺณจฺจํ วิหรนฺตํ มหีตฺเต
 สทา ปาเลนฺตํ มํ สพุเพ เต มหาปฺปฺริสาสกา
- ๑๕ อิจฺเจวมจฺจนตฺกโต สฺรฺกฺโข
 ชินานฺภาเวน ชิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 พุทฺธานฺภาเวน หตฺตาริสฺสฺส
 จรามิ สทฺธมฺมนฺภาวปาตีโต
- ๑๖ อิจฺเจวมจฺจนตฺกโต สฺรฺกฺโข
 ชินานฺภาเวน ชิตฺตฺตฺตฺตฺต

- ๑๓) ฌมฺมานุภาวณ หตาริสงฺโฆ
 จรามิ สทฺธมฺมนุภาวปาลีโต
 อิจฺจวมจฺจนตฺกโต สุรฺกฺโข
 ชินานุภาวณ ชิตฺุปปทฺทโว
 สงฺฆานุภาวณ หตาริสงฺโฆ
 จรามิ สทฺธมฺมนุภาวปาลีโต
- ๑๔) สทฺธมฺมปการปริกฺขิตฺสุมิ
 อฏฺฐจาริยา อฏฺฐทิสาสฺสุ โหนฺติ
 เอตฺถนตฺเร อฏฺฐ นาทา ภาวนฺติ
 อฏฺฐ วิตานํ ชินา จิตฺา เม
- ๑๕) ภินฺทนฺโต มารเสนํ มม สิริสิ จิตฺโ โพธิมารุขฺห
 สตฺถา โมกฺกฉลาโนสิ วามะ วสฺติ กุชตญฺเ
 ทกฺขิณ สารีปฺตฺโต
 ฌมฺโม มชฺเช อฺรสมฺมึ วิหฺรติ ภาโต โมกฺขโต
 โมรโยนี สมฺปตฺโต โพธิสฺตฺโต จรณฺยฺกคฺโต
 ภาณฺ โลกกนาโธ
- ๒๐) สพฺพาวมฺงคฺลฺมฺปทฺทวทฺถุนฺนิมิตฺตํ
 สพฺพํตีโรกฺคหฺโทสมเสสนินฺหา

- สพฺพนฺตฺรรายภยทุสฺสํปీนํ อกนฺตํ
 พุทฺธานุภาวปวเรน ปยาตุ นาสํ
 ๒๑ สพฺพาวมงฺกลมุปฺททวทฺทุนิมิตฺตํ
 สพฺพพีติโรคฺคหโทสมเสสสินฺหา
 สพฺพนฺตฺรรายภยทุสฺสํปీนํ อกนฺตํ
 ฌมฺมานุภาวปวเรน ปยาตุ นาสํ
 ๒๒ สพฺพาวมงฺกลมุปฺททวทฺทุนิมิตฺตํ
 สพฺพพีติโรคฺคหโทสมเสสสินฺหา
 สพฺพนฺตฺรรายภยทุสฺสํปీนํ อกนฺตํ
 สงฺฆมานุภาวปวเรน ปยาตุ นาสํ.

คำแปล คาถาชินบัญชร ฉบับลังกา

๑. พระวิรุพทุระทั้งหลายทรงชนะมารพร้อมทั้ง
เสนาพาหนะ เสด็จสู่พระที่นั่งแห่งชัยชนะแล้ว พระ
พทุระวิระเหล่าใดเหล่าทรงเป็นผู้ประเสริฐแห่งนรชน ทรง
คัมภีร์มทรสแห่งสัจจะทั้งสี่แล้ว.

๒. พระพทุระทั้งหลาย ๒๘ พระองค์ มีพระ
คณหังกรเป็นต้น ทรงเป็นพระนายผู้นำโลก พระ
มุนีเนศวรจอมมุนีทุกพระองค์นั้นทรงสถิตประทับบน
กระหม่อมแห่งข้าพระเจ้า.

๓. พระพทุระทั้งหลายทรงสถิตประทับบนเศียร
เกล้า พระธรรมสถิตประทับที่ดวงตาของข้าพระเจ้า
พระสงฆ์ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณทั้งปวงสถิตประทับที่อุระ
ของข้าพระเจ้า.

๔. พระอนุรุทุระประทับที่หทัย พระสารีบุตร
ประทับที่เบื้องขวา พระโกณฑัญญะประทับที่เบื้องหลัง
พระโมคคัลลานะประทับที่เบื้องซ้าย.

๕. พระอานนท์และพระราหุลประทับที่หูเบื้องขวา
ของข้าพระเจ้า พระกัสสปะและพระมหานามทั้งสอง

ประทับที่หุบเบื้องซ้าย.

๖. พระโสภิตผู้เป็นมุนีที่แก้วกล้า ถึงพร้อมด้วย
สิริ เหมือนอย่างดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่าง ประทับที่
สุคตมสวนเบื้องหลัง.

๗. พระผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มีวาตะอันวิจิตร
ชื่อพระกุมารกัสสป ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณนั้น ประทับ
ที่ปากของข้าพระเจ้าเป็นนิตย์.

๘. พระเถระห้าพระองค์เหล่านี้ คือ พระปุณณะ
พระอังกุลิมาล พระอุบาลี พระนันทะ พระสีวลี เกิด
เหมือนอย่างดิลก (รอยเจิม) ที่หน้าผากของข้าพระเจ้า.

๙. พระมหาเถระทั้งหลาย ๘๐ ที่เหลือจากนี้ ผู้ชนะ
ผู้เป็นสาวกของพระพุทธะผู้ทรงชนะ รุ่งเรืองอยู่ด้วยเดช
แห่งศีล สถิตอยู่ที่องค์กายพหุทั้งหลาย.

๑๐. พระรัตนสูตรประจวบเบื้องหน้า พระเมตต-
สูตรประจวบเบื้องขวา พระธชัคคสูตรประจวบเบื้องหลัง
พระอังกุลิมาลสูตรประจวบเบื้องซ้าย.

๑๑. พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระ
อาฏานาฏิยสูตร เป็นเหมือนอย่างฟ้าครอบ พระสูตร
ปริตรทั้งหลายที่เหลือกำหนดคหมาเป็นปรากฏ.

๑๒. เมื่อข้าพระพุทธเจ้าอาศัยอยู่ด้วยกิจทั้ง ๔ อย่าง ใน บัญชรแห่งพระสัมพุทธะ ประกอบด้วยลานเขตแห่ง อาณาอำนาจแห่งพระพุทธรูปผู้ทรงชนะ ประทับด้วย ปรากฏคือพระธรรมทุกเมื่อ.

๑๓. ขออุปัทวะทั้งภายนอกทั้งภายในทั้งหลาย ที่ เกิดจากลมและน้ำคือเป็นต้น จงถึงความสิ้นไป ไม่มี เหลือ ด้วยเดชแห่งพระชินะผู้ผู้คุณอันไม่มีที่สุด.

๑๔. ขอพระมหาบุรุษผู้เลิศกล้าทั้งหลายทั้งปวงนั้น โปรดอภิบาลข้าพระพุทธเจ้าผู้สถิตในท่ามกลางแห่งพระชิน- บัญชรอยู่บนพื้นแผ่นดิน.

๑๕. ข้าพระพุทธเจ้าผู้มีการรักษาดีโดยทำให้ครบถ้วน ทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวันตราย ด้วยอานุภาพแห่งพระชินะ ทำลายหมู่แห่งข้าศึก (คือ กิลีส) ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธรูป อันอานุภาพแห่ง พระสัทธรรมอภิบาล ประพศติอยู่.

๑๖. ข้าพระพุทธเจ้าผู้มีการรักษาดีโดยทำให้ครบถ้วน ทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวันตราย ด้วยอานุภาพแห่งพระชินะ ทำลายหมู่แห่งข้าศึก (คือ กิลีส) ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรม อันอานุภาพ

แห่งพระสถรรวมอภิบาล ประพฤติอยู่.

๑๗. ข้าพระเจ้ามีการรักษาดีโดยทำให้ครบถ้วนทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวันตราย ด้วยอานุภาพแห่งพระชินะ ทำลายหมู่แห่งข้าศึก (คือ กิเลส) ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ อ่อนอานุภาพแห่งพระสถรรวมอภิบาล ประพฤติอยู่.

๑๘. ข้าพระเจ้าผู้อันปราการคือพระสถรรวมแวดล้อม พระอริยะทั้งหลายแปดประทับอยู่ในทิศทั้งแปด พระนาถะคือที่พึ่งทั้งหลายแปดประทับอยู่ในระหว่างนี้ พระชินะทั้งหลายสถิตประทับเหมือนอย่างเพดานเบื้องบนข้าพระเจ้า.

๑๙. พระศาสดาเสด็จขึ้นสู่วิถี ทรงทำลายมาร และเสนามาร ทรงสถิตประทับบนเศียรเกล้าของข้าพระเจ้า พระโมคคัลลานะประทับบนบ่าเบื้องซ้าย พระสารีบุตรประทับบนบ่าเบื้องขวา พระธรรมประจวบอยู่ที่อุระในท่ามกลาง พระโพธิสัตว์ผู้ถึงกำเนิดนกยูง สองสว่าง เป็นพระนาถะเอกแห่งโลก ไปกับด้วยจรณะคือเท้าทั้งคู่ เพื่อพ้นจากภพ.

๒๐. ขอปวงอวมงคล อุปัทวะ นิมิตร้าย จัญไร

โรค เคราะห์ โทษ นินทาสารพัด อันตราย ภัย
 ฝันร้าย ที่ไม่ชอบใจทุกประการ จงถึงความสิ้นสูญไป
 ด้วยอำนาจอันบวรแห่งพระพุทธร.

๒๑. ขอปวงอวมงคล อุบัติวะ นิมิตร้าย จัญไร
 โรค เคราะห์ โทษ นินทาสารพัด อันตราย ภัย
 ฝันร้าย ที่ไม่ชอบใจ ทุกประการ จงถึงความสิ้นสูญ
 ไป ด้วยอำนาจอันบวรแห่งพระธรรม.

๒๒. ขอปวงอวมงคล อุบัติวะ นิมิตร้าย จัญไร
 โรค เคราะห์ โทษ นินทาสารพัด อันตราย ภัย
 ฝันร้าย ที่ไม่ชอบใจ ทุกประการ จงถึงความสิ้นสูญ
 ไป ด้วยอำนาจอันบวรแห่งพระสงฆ์ เทอญ.

หมายเหตุ— เมื่อสวดให้แก่ผู้อื่นใช้ เต แทน เม
 ไข่ คว แทน มม ไข่ คยุหิ แทน
 มยุหิ ไข่ จราหิ แทน จรามิ และ
 คำแปล ไข่ ท่าน แทน ข้าพระเจ้า ใน
 ที่ทุกแห่ง.

คาถาชินบัญชร

(ฉบับที่ใช้สวดกันในเมืองไทย)

(แต่ปรับปรุงใหม่เฉพาะบางแห่งตามฉบับลังกา)

- ๑ ขยาสนคคา พุฑธา เขตฺวา มารี สวาหิณี
จตุสจจามตรลี เย ปวีสุ นราสภา
- ๒ ตณฺหกรวทโย พุฑธา อญฺจวีสติ นายกา
สพฺเพ ปติญฺจिता มยฺหํ มคฺตเก เต มฺนิสฺสุธา
- ๓ สิเร ปติญฺจิตโต พุฑฺโธ ชมฺโม จ มม โลจนเ
สงฺโฆ ปติญฺจิตโต มยฺหํ อฺเร สพฺพคุณากโร
- ๔ ททเย เม อนฺรุฑฺโธ สารีปฺตฺโต จ ทกฺขิณเ
โกณฺทลฺโย ปิฏฺฐิภาคฺสุมี โมคฺคฺลฺลาโนสิ วามเก
- ๕ ทกฺขิณเ สวเน มยฺหํ อาสุํ อานนฺทราหุลา
กสฺสโป จ มหานาโม อฺโภสุํ วามโสตเก
- ๖ เกสเนเต ปิฏฺฐิภาคฺสุมี สุริโยว ปภงฺกโร
นิสินฺโน สิริสมฺปนฺโน โสภิตโต มฺนิปฺนฺจโว
- ๗ กุมารกสฺสโป เถโร มเหสี จิตฺตวาทโก
โส มยฺหํ วทเน นิจฺจํ ปติญฺจาทิ คุณากโร

- ๘ ปุณฺโณ องฺคุลิมาโล จ อฺปาถี นนฺทสวี่
 เถรา ปณฺจ อีเม ชาตา นลาญฺเฐ คีลกา มม
- ๙ เสสาสัถี มหาเถรา วิชิตา ชินสาวกา
 ชลนฺตา สี่ลเตเชน องฺคมงฺเกสุ สณฺจิตา
- ๑๐ รตนํ ปุโรโต อาสี ทกฺขิณ เมตฺตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ฐชฺคํ ปจฺฉโต อาสี วาเม องฺคุลิมาลํ
- ๑๑ ขนฺธโมรปริตฺตณฺจ อาญานาญียสฺสฺสฺส
 อากาสจฺฉนฺ อาสี เสสา ปาการสณฺธิตา
- ๑๒ ชินาณาขลสฺยฺสฺสฺส ฐมฺมปาการลงฺกเต
 วสโต เม จตฺกจีเจเน สทา สมฺพุทฺธปณฺชเร
- ๑๓ วาตปิตฺตาทิสณฺชาตา พาหิรฐณฺตฺตฺตฺตฺต
 อเสสา วินยํ ยนฺตุ อนนฺตชินเตชสา
- ๑๔ ชินปณฺชรมชฺฉญฺจ วิหรนฺตํ มหีตเล
 สทา ปาเลนฺตุ มํ สพฺเพ เต มหาปุริสาสกา
 อิจฺเจวมจฺฉนฺตกโต สุรฺกโข
 ชินาณาเวน ชิตฺตฺตฺต
 ฐมฺมานาเวน ชิตาริสฺสโค
 สจฺฉานาเวน ชิตนฺตฺตฺต
 สทฺฐมฺมานาเวนปาลีโต จรามิ ชินปณฺชเร.

คำแปล คาทาชินปิฎก จฉบับไทย

(แต่ปรับปรุงใหม่เฉพาะบางแห่งตามฉบับลังกา)

๑. พระพุทธรูปทั้งหลายทรงชนะมารพร้อมทั้งเสนา
พาหนะ เสด็จสู่พระที่นั่งแห่งชัยชนะแล้ว พระพุทธรูป
เหล่าใดเล่าทรงเป็นผู้ประเสริฐแห่งนรชน ทรงมี
อมตรสแห่งสัจจะทั้งสิ้นแล้ว.

๒. พระพุทธรูปทั้งหลาย ๒๘ พระองค์ มีพระคัม-
หังกรเป็นต้น ทรงเป็นพระนายกผู้นำโลก พระมุนเศวร
จอมมุนีทุกพระองค์นั้น ทรงสถิตประทับบนกระหม่อม
แห่งข้าพระเจ้า.

๓. พระพุทธเจ้าทรงสถิตประทับบนศิโรษะ พระ
ธรรมสถิตประทับที่ดวงตาของข้าพระเจ้า พระสงฆ์
ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณทั้งปวงสถิตประทับที่อุระของข้า
พระเจ้า.

๔. พระอนุรุทธประทับที่หทัยของข้าพระเจ้า พระ
สารีบุตรประทับที่เบื้องขวา พระโกณฑัญญะประทับที่
เบื้องหลัง พระโมคคัลลานะประทับที่เบื้องซ้าย.

๕. พระอานนท์และพระราหุลประทับที่หุบเบื้องขวา
ของข้าพระเจ้า พระกัศสปะและพระมหาโมคขัลลีสอง
ประทับที่หุบเบื้องซ้าย.

๖. พระโสภิตผู้เป็นมุนีที่แก้วกล้า ถึงพร้อมด้วย
สิริ เหมือนอย่างดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่าง ประทับที่
สุคัมภส่วนเบื้องหลัง.

๗. พระเถระผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มีวาตะอัน
วิจิตร ชื่อพระกุมารกัศสปะ ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณนั้น
ประทับที่ปากของข้าพระเจ้าเป็นนิตย์.

๘. พระเถระห้าพระองค์เหล่านี้ คือ พระปุนณะ
พระอังกุลิมาล พระอุบาลี พระนันทะ พระสีวลี เกิด
เหมือนอย่างคิลก (รอยเจิม) ที่หน้าผากของข้าพระเจ้า.

๙. พระมหาเถระทั้งหลาย ๘๐ ที่เหลือจากนี้ ผู้
ชนะ ผู้เป็นสาวกของพระพุทธะผู้ทรงชนะ รุ่งเรืองอยู่
ด้วยเดชแห่งศีล สถิตอยู่ที่อังกาพยพทั้งหลาย.

๑๐. พระรัตนสูตรประจวบอยู่เบื้องหน้า พระเมตตสูตร
ประจวบอยู่เบื้องขวา พระธัมมจักขุสูตรประจวบอยู่เบื้องหลัง
พระอังกุลิมาลสูตรประจวบอยู่เบื้องซ้าย.

๑๑. พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระ
อาฏานาฏิยสูตร เป็นเหมือนอย่างฟ้าครอบ พระสูตร

ปริตรทั้งหลายที่เหลือกำหนดหมายเป็นปราการ.

๑๒. เมื่อข้าพระเจ้าอาศัยอยู่ด้วยกิจทั้ง ๔ อย่าง ใน บัญชรแห่งพระสัมพุทธะ ประกอบด้วยลานเขตแห่ง อาณาอำนาจแห่งพระพุทธรูปผู้ทรงชนะ ประดับด้วย ปราการคือพระธรรมทกเมื่อ.

๑๓. ขออุบ้ทวะ (เครื่องขัดข้อง) ทั้งภายนอก ทั้งภายในทั้งหลาย ที่เกิดจากลมและน้ำคี่เป็นต้น จง ถึงความสิ้นไป ไม่มีเหลือ ด้วยเดชแห่งพระชินะผู้ ไม่มีที่สตุ.

๑๔. ขอพระมหาบุรุษผู้เลิศกล้าทั้งหลายทั้งปวง นั้นโปรดอภิบาลข้าพระเจ้าผู้สถิตในท่ามกลางแห่งพระ ชินบัญญัติอยู่บนพนแผ่นดิน.

ข้าพระเจ้ามีความรักชาติ โดยทำให้ครบถ้วนทุก ทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุบ้ทวะด้วย อานุภาพพระพุทธรูปผู้ทรงชนะ ชนะข้าศึกขัดข้องด้วย อานุภาพแห่งพระธรรม ชนะอันตรายด้วยอานุภาพ แห่งพระสงฆ์ อันอานุภาพแห่งพระสัทธิธรรมอภิบาล ประพฤติอยู่ในพระชินบัญญัติเทอญ.

พระธรรมเทศนา บรมธรรมกถา

ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันพระราชสมภพ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง
วันอาทิตย์ที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๑

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมุพฺพุตฺสสฺส.
อาโรกฺยปรมา ลาภา สนฺตฺตฺถุจิปรมฺ ฌนํ
วิสุตาสปรมา ฉาตี นิพฺพานํ ปรมํ สุขนฺติ.
บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัยนาพระธรรม-
เทศนา ในบรมธรรมกถา ฉลองพระเดชพระคุณ
ประทับพระบัญญาบารมี ในงานทรงบำเพ็ญพระราช-

กุศลถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช อาทิ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระสยามเทวาธิราช สยามรัฐเทวาทังปวง และพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงพระเจริญพระราชสิริสวัสดิพิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการ ในมหามงคลสมัยคล้ายวันพระราชสมภพในวันที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ นี้

สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชทุกพระองค์ผู้ทรงปกครองไทยรัฐสีมาอาณาเขตนี้ให้เจริญสวัสดิมาโดยลำดับ ชื่อว่าได้ทรงเป็นพระราชบุรพการีผู้ทรงทำพระราชอุปการคุณทั้งปวงแก่ประเทศชาติ และปวงชนผู้เกิดมาอาศัยอยู่ในประเทศชาตินี้ และพระสยามเทวาธิราช พระสยามเทวารักษ์ทั้งปวง ซึ่งล้วนเป็นสยามรัฐเทวาทา ผู้ได้อภิบาลรักษาพระเศวตฉัตร พระองค์พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ พร้อมด้วยประเทศชาติพสกนิกรประชาชนทุกหมู่เหล่า ให้แคล้วคลาดให้สงบอุปสรรคศัตรูภัยบ้วันตราย โดยอาการที่ปรากฏออกมาเป็นความเกษมสวัสดิ์อย่างที่ไม่น่าเป็นไปได้หลายครั้งหลาย

คราว จึงชื่อว่าเป็นบุรพการีผู้กระทำอุปการคุณร่วมกับ
สมเด็จพระบรมราชบุรพการีทุกพระองค์ สมเด็จพระ
บพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ทรงพระราช
อนุสรณ์ถึงพระราชคุณูปการของสมเด็จพระบรมราช-
บุรพการีพร้อมทั้งพระสยามเทวาธิราช สยามรัฐกเทศา
โดยที่เป็นเหตุแห่งความดำรงอยู่และความเจริญสวัสดิ
ของแผ่นดินไทยประชาชนชาวไทย กับทั้งพระพุทธ-
ศาสนาที่สามารถเป็นที่พึ่งให้พ้นทุกข์ได้ตามควรแก่การ
ปฏิบัติ จึงทรงพระราชปรารภว่าอันเป็นมหามงคลนึ่งทรง
บำเพ็ญพระราชกุศลถวาย ชื่อว่าได้ทรงตั้งอยู่ในกตัญญู
กตเวทิตาธรรมซึ่งเป็นภูมิชั้นของสาธุชน ตามพระพุทธ
นิพนธ์ที่ตรัสไว้ว่า “ภูมิ เว สาธุรูปานํ กตัญญู
กตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทิตะเป็นภูมิชั้นของสาธุชน”
^{๖ ๕} ^๕ ^๗ ^๕ ^๗ ^๕ ^๗
ดังนั้น ขอนยอมเป็นไปเพื่อความสถิตดำรงมั่นคงตลอด
จักรกาล และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระสิริราช
สมบัติ พระราชวงศ์พร้อมด้วยประเทศชาติประชาชน
อนึ่ง วันที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลครั้งนี้เป็นวัน
ตรงกับวันพระราชสมภพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
เจ้าฟ้ามหาดจรัสสิริธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยาม

บรมราชกุมารี ทรงพระราชปรารภว่าอันเป็นมหา
มงคลนทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานสมเด็จพระ
สยามบรมราชกุมารีพระองค์นั้น ชื่อว่าใต้ทรงปฏิบัติ
บุพการีธรรมในฐานะเป็นองค์พระราชบุพการีที่ตรัสเรียก
ว่าพรหมเป็นต้นของบุตรธิดา ทั้งพระพุทธานุภาพที่
ตรัสว่า

“พรหมมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพพจฺจยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุคฺคตานิ ปชาย อนุกมฺปิกา
มารตาปิตาผู้อนุเคราะห์ปชาก็บุตรธิดาผู้เกิดมาเรียกว่า
เป็นพรหม เป็นบุรพจารย์ เป็นอาหุเนย ผู้ควรบูชา
ของบุตรธิดาทั้งหลาย” ดังนี้

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕
ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐ ได้มีประกาศพระบรม
ราชโองการสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธร
เทพรัตนสุภา กิติวัฒนากุลโสภาค เฉลิมพระนามตาม
ที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระเทพรัตนราช
สุภา เจ้าฟ้ามหัจฉริยสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ
สยามบรมราชกุมารี เป็นเหตุยังความปิติปราโมทย์ให้
บังเกิดขึ้นโดยทั่วไป เพราะสมเด็จพระสยามบรมราช

กุมารีพระองค์นั้น ทรงเพียบพร้อมด้วยพระคุณสมบัติ
 ทั้งที่ปรากฏในประกาศพระบรมราชโองการในทุกประ-
 การ อันประชาชนเป็นอันมากย่อมได้เห็น ได้ทราบ
 ได้รับรองกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว ต่อมาได้มีพระบรมราช
 โองการแต่งตั้งให้ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายกผู้อำนวยการ
 การสหประชาชาติไทยเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช
 ๒๕๒๐ สมเด็จพระสยามบรมราชกุมารีพระองค์นี้ได้รับ
 ความสำเร็จในการศึกษาอย่างงดงาม ปัจจุบันทรง
 ศึกษาต่อระดับปริญญาโท ทั้งที่คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่คณะโบราณคดี มหา-
 วิทยาลัยศิลปากร ทั้งได้ทรงพระราชอุทิศสาหะปฏิบัติ
 กิจการอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองและ
 ประชาชนเป็นอเนกประการ ได้ทรงปฏิบัติสนองพระเดช
 พระคุณสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้พระบรม
 ชนกนาคชนนีในพระราชภารกิจที่ทรงมอบหมายให้สำเร็จ
 ลุล่วงไปด้วยดีสมพระราชประสงค์ ทั้งได้ทรงปฏิบัติ
 สสนองพระเมตตาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยาม-
 มกุฎราชกุมารผู้สมเด็จพระเชษฐภคินี พระผู้ทรงเป็น
 แบบอย่างนำสมเด็จพระชนนีสุภกานาโดยแท้ จึงนับว่า

เป็นพระราชกุศลบารมีแห่งสมเด็จพระบรมพิตร พระราช
สมภารเจ้า^๕ทั้งสองพระองค์ที่ทรงมีพระราชโอรสธิดา
ทรงพระเจริญด้วยพระปรีชาสามารถเพียบพร้อมด้วย
พระคุณสมบัติแห่งขัตติยราชกุมารกุมารี ทรงปฏิบัติ
สนองพระเดชพระคุณในกิจและโอกาสนั้น ๆ ทันเวลา
และเป็นบุญวาสนาของประเทศชาติประชาชนชาวไทย
ที่ได้มีพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ทรงเป็นหลักชัย
และหลักใจได้อย่างแท้จริง

อันองค์สมเด็จพระสยามบรมราชกุมารนั้น ใน
ปัจจุบันแม้จะได้ทรงรับพระราชภาระธุระเพิ่มขึ้นอีกเป็น
อันมาก ก็ได้ทรงมีพระราชอุทิศสาหะปฏิบัติโดยทั่วถึง
สมบูรณ์ พร้อมกันไปกับทรงศึกษาต่อไปโดยไม่ทรง
หยุดยั้ง ด้วยทรงคงพระราชอุตสาหะแน่วแน่ที่จะทรงนำ
วิชาการที่ทรงศึกษาทั้งนั้นมาทำประโยชน์แก่แผ่นดินให้
ยิ่งขึ้นไป

เพื่อเฉลิมพระราชศรัทธาในธรรมปฏิบัติตามพุทธ-
ศาสนาวาทอันอาจเป็นอุปการเหตุแห่งพระราชปฏิบัติ
ทั้งในด้านการศึกษา ทั้งในด้านการทรงปฏิบัติพระราช
กรณียะ^๕ต่างปวง จึงขอพระราชทานถวายวสันตนาด้วย

พระธรรมบทกาถาหนึ่ง ซึ่งขอพระราชทานยกไว้เป็น
บทอุเทศ ณ เบื้องต้นว่า อาโรคฺยปรมา ลาภา เป็นต้น
แปลความว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง สันโดษ
เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง ความคุ้นเคยไว้วางใจเป็นญาติ
อย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ดังนี้

ลาภ คือการได้สิ่งทั้งหลายมาหรือส่งทั้งหลายที่ได้
มา เป็นโลกธรรมข้อหนึ่ง คู่กับอลาภ คือการไม่ได้
และคนทั่วไปต้องการลาภ จึงเป็นโลกธรรมส่วนอภิ-
ฐารมณฺ์ คือส่วนที่รักใคร่ปรารถนาต้องการ ทำไมลาภ
จึงเป็นอภิฐารมณฺ์ของโลก ก็เพราะลาภเป็นสิ่งที่เกื้อกอล
ให้เกิดความสุข เช่นได้ลาภ คือเครื่องอุปโภคบริโภค
ก็จะไม่ลำบากขาดแคลน จะดำรงชีวิตอยู่เป็นสุข แต่
ถ้าร่างกายของตนมีโรคภัยไข้เจ็บก็ไม่อาจที่จะบริโภคลาภ
ได้ ต้องรักษาตนเองให้หายจากโรค ถ้าเป็นโรคที่ทำให้
ให้ทุพพลภาพก็ไม่สามารถที่จะทำกิจการอะไรให้เกิลาภ
ใหม่ขึ้นได้ ฉะนั้น สิ่งซึ่งต้องการเป็นอันดับแรกของ
คนก็คือ ความไม่มีโรคอันหมายถึงร่างกายมีสุขภาพ
อนามัยปราศจากโรคที่ทำให้ทุพพลภาพ ไร้สมรรถภาพ
เป็นเหตุให้สามารถทำงาน สามารถบริโภคใช้สอย

ลากต่าง ๆ ที่ได้มาให้เกิดความสุข ความไม่มีโรคจึง
 เป็นลากอย่างยิ่งหรือยอดของลาก ในบัดนี้ความรู้ใน
 วิธีการป้องกันการรักษาอนามัย วิธีบำบัดรักษาโรคภัย
 ไข้เจ็บต่าง ๆ ค่อนข้างมาก ได้มีโรงพยาบาล มีสถาน
 สงเคราะห์คนไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งผู้มึนใจกรุนาก็ได้พากัน
 บริจาคเพื่อสงเคราะห์ แต่สิ่งที่ยังต้องขอสังเกตว่า เป็น
 หน้าที่ของทุก ๆ คนจะพึงรักษาตนด้วยตนเองทุก ๆ วัน
 ไม่ควรจะคิดว่ามีแพทย์มีโรงพยาบาลอยู่พร้อม หรือมี
 ยาที่ดี ๆ เป็นอะไรซึ่งนึกไม่เป็นอะไร พระพุทธเจ้าได้
 ทรงแสดงธรรมเพื่อปฏิบัติรักษาตนให้มีอนามัยไว้หลาย
 ข้อ เช่น สัมมาอาชีวะ ประกอบอาชีพโดยชอบ อัน
 หมายถึงในทางสุจริตและในทางที่ชอบด้วยหลักสุข-
 ลักษณะ คือแม้ว่าจะในทางสุจริตก็มีใช้ว่าจะหักโหม
 จนเกินกำลังหรือในวิธีที่ก่อโรคให้เกิดแก่ร่างกาย
 สมชีวิตา ความครองชีวิตสม่าเสมอ อันหมายถึงการ
 ใช้จ่ายทรัพย์ที่ได้มาพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้
 ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้เบียดกรอนนัก หมายถึงการ
 จัดให้มีการบริโภค การทำงาน การพักผ่อน อัน
 รวมเรียกว่าการดำรงหรือการดำเนินชีวิตโดยชอบสม่า

เสมอ โภชนะเมตต์คัญญตา ความรู้ประมาณในการบริโภคอันหมายถึงความรู้จักมาตรา คือประมาณในคุณภาพในปริมาณเป็นต้นของอาหาร นอกจากนี้ยังได้ทรงสอนให้เว้นจากอบายมุขต่าง ๆ เช่น เป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน นักเที่ยวกลางคืน เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นเครื่องก่อโรคให้เกิดแก่ร่างกาย หลักธรรมเหล่านี้เป็นธรรมเครื่องรักษาตนรักษาร่างกายให้มีผาสุก เมื่อทุกคนได้ใส่ใจรับไปปฏิบัติ ก็จะทำให้เห็นผลว่าจะมีผาสุกแก่ร่างกายตลอดถึงแก่ทรัพย์ จะมีความผาสุกในการครองชีวิต

แต่ทางพระพุทธศาสนาได้หยุดอยู่เพียงความไม่มีโรคทางกายเท่านั้น ได้มุ่งสอนถึงความไม่มีโรคทางใจเป็นข้อสำคัญ ในมอคคณทียสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ปริพาชกชื่อว่า มอคคณทียะ มีความย่อในบางตอนว่า คนที่มีจิตใจคั่นรนทะยานอยากปรารถนากระหายอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ก็ย่อมคั่นรนใจไปในสิ่งเหล่านั้น เมื่อได้มาปฏิบัติอบรมจิตใจให้สงบความอยากความกระหายเสียได้ ก็ย่อมไม่ต้องการสิ่งเหล่านั้น ซึ่งก่อนแต่นั้นได้มีความปรารถนาต้องการเป็นอันมาก เปรียบ

เหมือนคนเป็นโรคเรื้อน มีร่างกายเป็นแผลแตกไปทั่ว มีความเจ็บคันไปทั้งตัว จึงต้องไปย่างกายที่หลุมถ่านเพลิงอันร้อน ต่อมาญาติมิตรได้นำเขาไปหาหมอให้รักษาบำบัดจนหายจากโรค เมื่อหายแล้วแม้เขาจะได้เห็นคนเป็นโรคเรื้อนอื่น ๆ พวกนี้ย่างกายที่ถ่านเพลิงอันร้อน เขาก็หาปรารถนาจะไปยังกายที่ถ่านเพลิงไม่อันที่จริงในขณะที่เขาเป็นโรคเรื้อนอยู่หรือในขณะที่เขาหายโรคแล้ว ไฟถ่านเพลิงก็คงร้อนให้เกิดทุกข์เหมือนกันนั่นเอง แต่ตัวเขาเองต่างหากที่มีความรู้สึกต่างกันในขณะที่เป็นโรค ก็โรคนั่นเองที่ทำให้ต้องการไฟ วิ่งไปหาไฟ ให้ไฟลนตนเองและรู้สึกว่าเป็นสุข เมื่อหายโรคแล้วก็ไม่ต้องการวิ่งไปหาไฟให้ไฟลน และได้พบความสุขอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความสุขอันแท้จริง พระพุทธเจ้าได้ทรงเปล่งอุทานขึ้นว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลายที่ให้อมตรธรรมทางมีองค์ประกอบ ๘ ประการเป็นทางเกษมสวัสดิ์ ดังนี้ ฝ่ายมาคณฺฑิยะปริพพาชกได้ฟังพระพุทธอุทานนั้นได้กราบทูลว่า นำแปลกที่พระพุทธอุทานนี้ไปสบกันตรงกันกับภษิตของท่าน

บุรพจารย์ปริพพาชกซึ่งได้กล่าวว่า   ความไม่มีโรค
 เป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ว่าคงนี้แล้วได้
 ลูบกายของตนด้วยมือ กราบทูลว่า นี่แหละคือความ
 ไม่มีโรค นี่แหละคือนิพพาน เพราะว่าตนไม่มีโรคอะไร
 เบียดเบียน มีสุขอยู่จนบัดนี้ คำของมาคัณฑิยะนี้แสดง
 ว่ามาคัณฑิยะมีความเข้าใจเพียงว่า ความไม่มีโรคที่พระ
 พุทธเจ้าได้ตรัสสอนเป็นความไม่มีโรคทางกาย และ
 ข้อหนึ่งคือนิพพาน ซึ่งตนเองมีอยู่แล้วในเวลานั้น
 ตามที่เคยฟังและเคยเข้าใจในบทรกรรมเช่นเดียวกันนี้จาก
 บุรพจารย์ของตน พระพุทธเจ้าได้ตรัสอบรมต่อไป
 โดยความว่า คนตาบอดไม่เห็นอะไรเลย ได้ฟังคนตาดี
 พูดถึงผ้าขาว ก็แสวงหาผ้าขาว ได้มีคนผู้หนึ่งนำผ้า
 เบอนเประอมาลงให้ว่าเป็นผ้าขาวสะอาด เขารับมา
 นุ่งห่มแล้วดีใจ พูดอวดใคร ๆ ว่าผ้าขาวสะอาด ทั้งที่
 ไม่รู้ไม่เห็นเอง เพียงแต่เชื่อคนตาดีที่เขาามาลงเท่านั้น
 มีอุปมาฉันใด คนที่ไม่มีปัญญาฉันนั้นนี้   ไม่รู้ไม่เห็น
 ความไม่มีโรคและนิพพาน ก็พูดไปเช่นนั้น ร่างกาย
 นี้เป็นรังโรค มาคัณฑิยะยังมาชี้เอาว่าเป็นความไม่มีโรค
 เป็นนิพพาน มาคัณฑิยะได้ฟังดังนั้นก็กลับได้สำนึก จึง

กราบทูลขอให้ตรัสบอก พระองค์ตรัสว่าก็เหมือนอย่าง
 คนตาบอดที่ญาติมิตรไปขอให้หมอรักษา ถ้าหมอรักษา
 เท่าไรก็ไม่หาย หมอก็ก็น้อยเปล่า ลำบากเปล่า ฉันท
 ถ้าตรัสบอกมาคณัตถิยะก็ไม่เข้าใจ ก็ะทรงเหน้อยเปล่า
 ฉันทนั้น มาคณัตถิยะได้กราบทูลขอให้ตรัสบอกอีก แสดง
 ว่ามีความตั้งใจจะรับกระทำจริง จึงได้ตรัสอบรมต่อไป
 มีความว่า คนตาบอดที่เขานำผ้าเอนไปลงให้ใช้ว่า
 เป็นผ้าขาวสะอาดนั้น ครันได้มารักษาตาที่บอดหาย
 แล้ว ก็ได้ทราบว่าได้ถูกคนลงมาเสียนาน ฉันท
 มาคณัตถิยะก็ฉันทนั้น ถ้าพึงรู้ความไม่มีโรค พึงเห็น
 นิพพาน พร้อมกับความเกิดขึ้นแห่งปัญญาจักษุณฺณ ก็
 จะละความติดค้ำความพอใจยินดีในกองความยึดถือทั้ง
 หลายได้และจะพึงได้ความคิดความรู้เห็นว่าได้ถูกจิตนลง
 มาช้านาน มาคณัตถิยะได้กราบทูลขอให้ทรงแสดงธรรม
 โดยที่ตนจะหายจากความบอด พระพุทธเจ้าได้ตรัส
 สอนให้ปฏิบัติดังนี้ ข้อหนึ่ง คบสัปปุรุษคือคนดี ข้อ
 สอง พังธรรมของสัปปุรุษคือคนดี ข้อสาม ปฏิบัติ
 ธรรมให้สมควรแก่ธรรมตามที่ได้ฟังแล้ว และเมื่อ
 ปฏิบัติอยู่ตงนจกรูจักเห็นได้เองว่าเหล่านี้เป็นโรค เป็นผี

เป็นศร เสียบ ซึ่งได้ดับไปในที่^๕ พระสุตรนุ่งแสดง
 ความไม่มีโรคทางจิตใจ คือจิตใจจะสงบจากความคันรณ
 กระทบ ประรณณา ฉะนั้น จึงจับความได้ว่าโรคทางจิตใจ
 นั้นคือความคันรณ กระทบ ประรณณา ซึ่งเรียกว่าเป็น
 กิเลสในใจนั่นเอง โดยตรงก็ได้แก้ค้นหา ความคันรณ
 ทยานอยาก โลภะความโลภอยากได้ ความไม่มีโรค
 ทางจิตใจที่สมบูรณ์ก็คือความที่มีจิตใจสงบระงับจากความ
 กระทบ ประรณณา ความโลภอยากได้ แต่เมื่อจะ
 แสดงโดยสามัญสำหรับเป็นข้อปฏิบัติทั่วไปก็คือเพียงแต่
 ความสงบจิตใจได้จากความคันรณปรารณณาต้องการ อัน
 เป็นตัวความโลภในทางที่ผิด เช่นในทางทุจริตต่าง ๆ
 อีกอย่างหนึ่งแม้ในทางสุจริต คือในทางดีต่าง ๆ ถ้าเป็น
 ความคันรณปรารณณาต้องการ เป็นความโลภอยากได้ที่
 เกินไป ก็จำเป็นจะต้องทำความสงบจิตใจจากความคันรณ
 ปรารณณาต้องการความโลภอยากได้เช่นนั้นเหมือนกัน
 นี้เป็นความไม่มีโรคทางจิตใจที่พึงต้องการในที่ทั่วไป ใน
 กาลเวลาทั่วไป ถ้าโรคทางจิตใจข้อนี้ยังรักษาไม่ได้
 ก็ยากที่จะห้ามการแสวงหาในทางที่ผิดต่าง ๆ ยากที่จะ
 ห้ามทุจริตและความเดือดร้อนเสื่อมโทรมที่เกิดจากทุจริต

ต่าง ๆ และยากที่จะประสบความสำเร็จอันสมบูรณ์และ
ยั่งยืนแท้ที่เป็นไปในทางดี หมอที่จะพึงรักษาให้หาย
โรครกิลีสทางใจนี้ก็คือพระพุทธเจ้า และยาสำหรับรักษา
โรครกิลีสคือพระธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากธรรม
โอสธแล้วไม่มียาที่จะรักษาให้หายโรครกิลีสนี้ได้เลย
ธรรมโอสธขนาดหนึ่งที่สำคัญก็คือสันโดษ ที่ตรัสไว้ใน
ข้อที่สอง ว่าสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง

สันโดษได้แก่ความอึด ความพอ ตรงกันข้ามกับ
ความอยากที่ไม่อึดไม่พอ ซึ่งเป็นโรครกิลีสทางจิตใจข้อ
สำคัญ เพราะความอยากชนิดนี้เองเป็นตัวโรค เครื่อง
เสียบแทง เป็นฝักถักหนองอยู่ในใจ เป็นศรเสียบใจ
และจิตใจเช่นนี้เองเป็นเครื่องลวงบุคคลให้เข้าใจผิด
เพราะเมื่อมีโรคเช่นนี้เกิดขึ้นอยู่ บุคคลก็กลายเป็นผู้
บอด มีจิตของตนเองหลอกให้เห็นให้คิดไปต่าง ๆ ใน
ทางที่ผิด จนกว่าจะได้ความคิดที่เป็นตัวสติปัญญาเป็น
ความสว่างขึ้น ทั่วยาศัยธรรมคือสันโดษ ความอึด
ความพอ ฉะนั้น เมื่อความที่อยากจะได้ในทางที่ผิด
เกิดขึ้นหรือความอยากแม้ในทางที่ถูกแต่เกินไป ซึ่งย่อม
จะรู้ตนเองได้ ก็ทำสติกำหนดความรู้ันั้นที่จิตใจว่าเป็น

โลกมวกไปเสียแล้ว และพยายามคิดว่าอิมเสียที่ พอเสียที่
 ให้หลาย ๆ ครั้ง พร้อมทั้งพิจารณาถึงความแก่ เจ็บ
 ตาย ซึ่งเป็นธรรมดาของชีวิต ถึงความดีความชั่ว
 บุญบาปซึ่งเป็นกรรมติดคนอยู่เนื่อง ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น
 สันโดษก็จะเกิดซบเซาในจิตใจได้ ยาแก้โรคทางร่างกาย
 เมื่อบริโภคเข้าไปแล้ว ยาเข้าไปซึมซาบในร่างกาย
 จึงจะบำบัดโรคได้ฉันใด ยารธรรมกัณนิน เมื่อได้
 อบรมให้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจได้ จึงจะบำบัดกิเลส
 ในจิตใจได้ เบื้องต้นก็ต้องพยายามใช้ทั้งที่แม่ไม่ยอม
 จะใช้ เพราะจิตซึ่งเป็นผู้ลวงนั้นจะคอยลวงนำไปใน
 ทางที่ผิด เหมือนอย่างคนเป็นโรคเรื้อนที่โรคนำให้วิ่ง
 ไปหากองไฟ แต่เมื่อได้พยายามปฏิบัติตามหลักสามข้อ
 ของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสสอนไว้แล้ว คือ กบคนดี
 พงษ์ธรรมหรือคำแนะนำของคนดีและปฏิบัติตาม ก็
 กลับได้สติปัญญาของตนขึ้น สันโดษก็จะเกิดซบเซา
 ในจิต ทำให้จิตใจเกิดสว่างไสวขึ้น มองเห็นความจริง
 เห็นบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ แต่ก็มี
 ปัญหาที่คนไม่น้อยข้องใจ ว่าสันโดษเป็นเครื่องถ่วง
 ความเจริญก้าวหน้า เพราะเมื่อพากันอิมหรือพอเสีย

แล้ว ก็ไม่คิดจะทำความเจริญก้าวหน้าอะไรต่อไป จึง
 ควรทำความเข้าใจเรื่องสันโดษให้ดี ว่าสันโดษเป็น
 คนละเรื่องกับปัญหาตั้งกล่าว เครื่องถ่วงความเจริญ
 คือความเกียจคร้านไม่ชวนชววยคิดอ่านทำการงานให้ก้าว
 หน้า ยังมีเครื่องทำลายความเจริญอีก คือความริษยา
 ความประพฤตินในทางอบายมุขต่าง ๆ นอกจากนั้นก็คือ
 ความทุจริตทั้งปวง ทางพุทธศาสนาได้มีธรรมสำหรับ
 แก้ เช่นความเพียรใช้แก้ความเกียจคร้าน ความเว้น
 อดายมุขใช้แก้ความเสื่อมเสียเพราะอบายมุข และ
 สันโดษใช้แก้ความโลภหรือความปรารถนาเกินส่วน ที่
 เป็นเหตุให้ทำทุจริต หรือแม้ทำให้ทำเกินไป เช่นทำ
 เกินกำลัง ธรรมมีหลายข้อที่จะพึงใช้แก้ไขเหตุการณ์ใน
 ฐานะต่าง ๆ กัน เหมือนอย่างยาหลายขนานสำหรับ
 แก้โรคต่าง ๆ ถ้าใช้ยาผิดจะไปโทษยาก็ไม่ถูก ยาที่อยู่
 แล้วต้องใช้ให้ถูกต้อง และจะต้องรู้โรคสมุฏฐาน รู้จัก
 ใช้ยา การใช้ธรรมก็เช่นเดียวกัน คนที่เกียจคร้านอยู่
 แล้วไปใช้สันโดษเข้าอีกในกิจที่ควรทำ ก็เลยไม่ทำ
 อะไร เช่นเดียวกับคนที่ เป็นโรคง่วงนอนอยู่แล้วไปใช้
 ยานอนหลับเข้าอีกก็เลยหลับไปเสียเลย ฉะนั้นในฐานะ

เช่นนี้ต้องใช้ความเพียร พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในที่
 แห่งหนึ่งว่า ไม่สันโดษในกุศลคือในการทำความดี
 เพราะคนเรามีความดีที่จะต้องทำมาก ฉะนั้น ก็อย่า
 เพื่อพอเสียในความดีที่ทำหรือที่มีอยู่แล้ว ต้องทำต่อไป
 และเมื่อได้รับผลต่าง ๆ เช่นลาภยศเป็นต้น ก็ให้มี
 สันโดษ คือให้มีความยินดีพอใจตามที่ได้ หรือแม้จะ
 ไม่ได้ก็ให้ปฏิบัติระงับใจมิให้สะทุ้งสะเทือนเคืองตร้อน
 อன்ற ที่ตรัสสอนให้ไม่สันโดษในกุศล ก็มีได้หมายความว่า
 ให้นำทำความเพียรจนเกินกำลัง แต่ให้มีมัตตัญญูตา
 คือความรู้ประมาณ ฉะนั้น พระอาจารย์จึงได้ขยายความ
 สันโดษออกไปเป็น ๓ คือ ยถาลาภสันโดษ ความ
 ยินดีตามที่ได้ ยถาผลสันโดษ ความยินดีตามกำลัง
 ยถาสารูปสันโดษ ความยินดีตามสมควร ขอบเขตของ
 สันโดษตามที่กล่าวนั้นเข้าใจได้ง่ายอยู่แล้วว่ามีเหตุผลสม
 ควร ถ้ากลับความกันเสีย ก็ยังเห็นได้ง่าย เช่นความ
 ไม่ยินดีตามได้อันหมายถึงปรารถนาเกินกว่าส่วนที่พึงได้
 ความไม่ยินดีตามกำลัง อันหมายถึงความปรารถนา
 เกินกำลัง ความไม่ยินดีตามสมควร อันหมายถึงความ
 ปรารถนาเกินสมควร หรือในทางที่ไม่สมควรตั้ง

ย่อมนำไปสู่ประพตติผิด เช่นทำเกินกำลังทำไม่สมควร
 เพราะความปรารถนากระหาย หรือเพราะความโลภ
 ในฐานะเช่นนี้ต้องใช้สันโดษแก้ คือฝึกทำให้รู้จักอ้อม
 รู้จักพอในลาภผลที่ได้มาตามควรแก่กำลังและความสม
 ควรของตน หากจะปรารถนาผลให้ยิ่งขึ้นไปก็ให้ทำ
 ความเพียรประกอบเหตุในทางที่ชอบเพิ่มกำลังให้มาก
 เช่นในทางธรรมหรือทางใจก็ต้องฝึกสมาธิเป็นการ
 พักทางใจ เพื่อให้มีพลังทำงานได้มากขึ้นในทางโลก
 หรือทางกาย ก็ต้องพักผ่อนทางกายเพื่อให้มีกำลัง
 ปฏิบัติงานต่อไป และต้องปรับปรุงความเหมาะสม
 หรือรูปของการงานให้ดีขึ้น อันนับเข้าในข้อว่าสารูป
 คือสมรูป หรือสมควรนั่นเอง แม้เช่นนี้ก็ยังมีขอบ
 เขต จะปล่อยไปตามความปรารถนาต้องการหาได้ไม่
 ต้องมีความรู้จักอ้อมรู้จักพอ ซึ่งเป็นตัวสันโดษ ในครั้ง
 พุทธกาลได้มีภิกษุใหม่รูปหนึ่งออกบวชด้วยศรัทธา ชื่อ
 พระโสณะโกปิวิสะ ทำความเพียรเกินขนาด เถิน
 จงกรมไม่หยุด จนเท้าแตก ก็ไม่ได้บรรลुरुธรรมพิเศษ
 ใดๆอย่างหนึ่ง จนเกิดความท้อใจ ฝ่ายพระศาสดา
 ได้ทรงทราบจึงเสด็จไปตรัสถามว่า เมื่อครั้งท่านยัง

เป็นเหตุให้สัตว์ท่านฉลาดเข้าใจในเสียงพิน เมื่อสายพิน
 ของท่านตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป จะมีเสียงควรพัง
 ได้หรือ ท่านได้กราบทูลว่า ไม่อย่างนั้น จึงได้ตรัส
 ถามต่อไปว่า เมื่อสายพินของท่านไม่ตึงนักไม่หย่อนนัก
 ตั้งอยู่ในขั้นที่เสมอแต่พอดี จะมีเสียงที่ควรพังได้หรือ
 ท่านกราบทูลว่าเป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบ
 ไปว่า ข้อนี้แลจันใด ความเพียรจันนั้น ความ
 เพียรที่ปรารถนาเกินไปนั้นก็เกินไปเพื่อความพุงชาน ที่
 ย่อหย่อนนั้นก็เกินไปเพื่อความเกียจคร้าน เหตุนี้ท่าน
 จึงตั้งความเพียรแต่พอเสมอ และจงทราบความท่อนทรีย์
 ต้องเป็นของเสมอ ๆ กัน คือศรัทธากับปัญญา ความ
 เพียรกับสมาธิต้องพอดี ๆ กันให้ตลอดไป มิให้ปฏิบัติ
 เป็นอัครคติสมถานุโยค คือการทำทรมานตนให้ลำบาก
 อันเป็นทางตึงเกินไป มิให้เป็นกามสุขัลลิกานุโยค คือ
 ประกอบตนพัวพันอยู่ด้วยความสุขทางรูป เสียง กลิ่น
 รส โสภณรูปพะ อันเป็นที่น่าปรารถนาพอใจ อันเป็น
 ทางหย่อนเกินไป แต่ให้ดำเนินมัชฌิมาปฏิปทาประกอบ
 ด้วยขันติวิริยะ พระโสณะโกพิวิสะตั้งอยู่ในพระโอวาท
 ที่พระบรมศาสดาโปรดประทาน ตั้งความเพียรแต่พอ

ประมาณไม่ถึงยี่ห้อนัก ก็ได้บรรลุอุระหัตตผลแล้ว
 ดังนี้ จึงมีสุภาสิตเตือนใจไว้เป็นอย่างดีว่า “ไม่เพียง
 พยายามทำกิจการในทางโลกแม้ที่ตีให้มากเกินไปจนเกิน
 กำลังของตนที่จะทำได้ จนอาจทำให้ไม่สำเร็จเรียบร้อย
 สักอย่างเดียว อุปมาเหมือนเอาอาหารที่ตีใส่เต็มปาก จน
 กระทั่งกลืนก็ไม่ได้ คายก็ไม่ได้ แม้แต่เคี้ยวก็ไม่ไหว
 ผลที่สุดอาจสำลกลำบาก”

สันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เพราะทำให้จิตใจได้
 รู้จักกับความมั่งมี จิตใจที่ขาดสันโดษ ประกอบด้วย
 ความปรารถนากระหายในสิ่งต่าง ๆ เมื่อรู้สึกว่ายาค
 แคลนอยู่เสมอ แม้จะได้ภูเขาที่เป็นทองทั้งลูกก็กระหาย
 แคลนอยู่นั่นเอง ท่านจึงมีแสดงว่า แม่น้ำเสมอด้วย
 ทัศนาคือความอยากไม่มี จึงไม่มีโอกาสได้รู้จักกับความ
 มั่งมี รู้จักแต่ความยากจนขาดแคลน มีทรัพย์เท่าไร
 ก็เหมือนไม่มี ทรัพย์เหล่านั้นมีค่าเท่ากับเชื้อสำหรับ
 สุมกองไฟคือความอยากเท่านั้น ใส่เชื้อให้ไฟมากเท่าไร
 ไฟก็กองโตขึ้นเท่านั้น ฉะนั้น ใส่เชื้อคือสิ่งต่าง ๆ ให้
 ทัศนาคือความอยากก็กองโตขึ้นเท่านั้น ฉะนั้น
 ต่อเมื่อมีสันโดษคือความอ้อมความพอชน จึงจะเกิดความ

มั่งมีและความสุข ทั้งเป็นเครื่องรับประกันผู้ที่มั่งมีอยู่ได้
ว่าจะไม่ทำอกุศลนาทานและไม่ทำทุจริตอื่น ๆ ทั้งไม่ทำ
สิ่งอะไรที่เกินไป ที่ไม่เหมาะไม่ควร จึงเป็นที่ควรทำ
ความคุ้นเคยไว้วางใจได้ จึงได้ตรัสไว้ต่อไปว่า วิสสุตาส-
ปรมา ฌาติ ความคุ้นเคยไว้วางใจกันเป็นญาติอย่างยิ่ง

อันความคุ้นเคยไว้วางใจเรียกว่าวิสาสะ ความ
วิสาสะนี้ถ้ามีในผู้ที่มั่งมีจิตใจไม่สมควร ย่อมเป็นเหตุให้
เกิดอันตราย ดังพระพุทธรักษาที่ว่า วิสสุตาสา ภยมนนเวติ
แปลว่าวิสาสะทำให้เกิดภัย แต่ถ้ามีในผู้ที่มั่งมีจิตใจ
สมควรจึงจะนำไปให้เกิดความสวัสดิ์ จิตใจที่สมควรนั้น
คือจิตใจที่ไม่เป็นโรคหิวกระหาย มีสันโดษตามพระ
พุทธรักษาทั้งสองข้อข้างต้นนั้น เพราะจิตใจเช่นนี้เอง
เป็นที่ควรคุ้นเคยไว้วางใจ แม้ตนเอง เมื่อจิตใจยังมี
โลก ไม่มีสันโดษ ก็ไว้วางใจตนเองไม่ได้ แต่เมื่อ
ตนเองมีจิตใจสงบจากโรคทางใจ มีสันโดษ จึงไว้วาง
ใจตนเองได้ ฉะนั้น วิสาสะความคุ้นเคยไว้วางใจด้วย
จิตใจที่สงบมีสันโดษจึงเป็นญาติอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมี
วิสาสะดังกล่าวจึงชื่อว่าญาติ ตลอดถึงมีมิตรสหาย
โดยแท้

เมื่อแสดงโดยอรรถะอันละเอียด จิตใจที่ฟุ้งไวกว้างใจ
 ใต้โดยสมบูรณ์ ต้องเป็นจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาดปราศจาก
 โรคทางจิตใจสิ้นเชิง เป็นจิตใจที่ปราศจากความหิว
 กระหาย มีความอิม มีความเต็มบริบูรณ์ ไม่มีกิเลส
 เปรียบเหมือนลูกศรเสียบแทงให้กระวนกระวายกระสับ
 กระส่าย จึงมีพระพุทธรูปแสดงต่อไปว่า นิพพาน-
 ธรรมที่ไม่มีกิเลส ที่เปรียบเหมือนลูกศรเป็นเครื่อง
 เสียบแทงจิตใจ เป็นสุขอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่สุดทุกข์
 ค้ำยประการทั้งปวง แต่เมื่อก้าวในทางปฏิบัติโดย
 ลำดับ การปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ตั้งแต่ขั้นต้น
 ขั้นต่ำ เป็นไปในทางแห่งสันติ ย่อมเป็นเหตุให้
 เกิดความสุขโดยลำดับ นับเข้าไปในขั้นนี้

เมื่อก้าวถึงนิพพาน ก็มักจะเป็นที่ตกใจว่าเป็น
 ธรรมสุดเอี่ยม แต่อันที่จริงธรรมทุกข้อทุกบทที่พระ
 พุทธเจ้าทรงสั่งสอนเป็นไปเพื่อนิพพานทั้งนั้น เป็นไป
 เพื่อดับกิเลสกองทุกข์ ไม่มีเพื่อจะก่อกิเลสและกองทุกข์
 แม้แต่น้อย กล่าวอีกอย่างหนึ่ง อย่างสามัญ เป็นไป
 เพื่อละบาปอกุศล เพื่อทำกุศลให้ถึงพร้อม และเพื่อ
 ระวังจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส การปฏิบัติตาม

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งปวงจึงเป็นไปเพื่อนิพพาน ผู้ปฏิบัติก็ได้อธิบายว่าหันหน้าไปสู่นิพพาน แม้ว่านิพพาน จะยังอยู่ไกลก็ตาม เมื่อจะเดินทางไปสู่ที่นั่นก็ต้องหัน หน้าไปสู่ที่นั่น จึงจะถึงที่นั่นได้ในที่สุด ฉะนั้น ธรรม ๕๕ ท่านจึงแสดงว่ามีวิมุตติคือความหลุดพ้นเป็นรส เหมือนอย่างมหาสมุทรทั้งสามมีความเค็มเป็นรส ผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกข้อทุกบท ย่อมได้วิมุตติจากการปฏิบัติที่น้อยหรือมากตามควรแก่ การปฏิบัติทุกครั้งทุกคราวไป พิจารณาอยู่ที่จิตของตน ย่อมจะรู้ได้ และหากนึกต่อไปว่า ได้วิมุตติสอย่างเต็มที่ แล้วจะมีความสุขเพียงไร นิพพานจึงเป็นสุขอย่างยิ่ง โดยแท้จริง

รวมความว่า บรรดาภกต์ทั้งหลาย ความไม่มีโรค ย่อมเป็นลาภอย่างยิ่ง บรรดาทรัพย์ทั้งหลายสันโดษ เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง บรรดาญาติทั้งหลาย ความคุ้นเคย ไว้วางใจเป็นญาติอย่างยิ่ง บรรดาความสุขทั้งหลาย นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรมธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จึง เป็นมงคลเหตุให้ถึงความเจริญด้วยประการฉะนี้

ขออำนาจพระราชกุศลที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราช-

สมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ทรงบำเพ็ญอุทิศถวายสมเด็จพระ
พระบรมบุรพกษัตริยาธิราช พระสยามเทวาธิราช และ
สยามรัฐเทวาทังปวง จงสำเร็จเป็นไปเพื่อพระราช
हितสุขสมบัติแก่สมเด็จพระบรมบุรพกษัตริยาธิราชเจ้า
ทุกพระองค์ พร้อมทั้งเป็นไปเพื่อเป็นเทวคาพลีธรรม-
บรรณาการ แก่พระสยามเทวาธิราชและสยามรัฐ
เทวาทังปวง สมตามพระราชเจตนาอุทิศทุกประการ

อรหิ สมุมาสมพุทุโธ อุดุคฺคัม ฌมฺมมชฺชณคา
มหาสงฺฆํ ปโปธสิ อิจฺเจตํ รตนคฺคยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบรรลุนิรมลอันสูง
สุดแล้ว ทรงยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้ตรัสรู้ตาม พระ
พุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นีคือพระรัตนตรัย ดังนี้

เอตสฺส อานุภาเวน กตปฺญฺณสฺส เตชสา

ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัยนี้ และด้วยเดช
แห่งพระราชกุศลบารมีอันวิบุล ขอสมเด็จพระบรมพิตร
พระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐทั้งสอง
พระองค์ ทรงพระเกษมสำราญนฤมล พร้อมทั้งพระ
ราชโอรสธิดา พระราชวงศ์ ทั้งคณะรัฐบาล ข้าราชการ
ทหารตำรวจพลเรือน ประชาชน สมณชีพราหมณา-
จารย์ อุบัติวันตรายทั้งหลาย ความขัดข้องทั้งหลาย

อย่าได้พ้องพานไทยรัฐสีมาอาณาเขตนี้ในกาลไหน ๆ
 สุขอันเกิดแต่ความไม่มีโรค   ความเป็นผู้มีอายุยืน
 ความสมบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย   ความสุขสวัสดิ์ในเหตุ
 ทั้งหลายทั้งปวงจึงมี   จึงเป็นไปพร้อมทุกประการ

ขอสมเด็จพระสยามบรมราชกุมารีผู้ทรงคุณอันประ-
 เสริฐ   ซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ   บำเพ็ญ
 พระราชกุศลพระราชทานในมหามงคลสมัยที่วันพระราช-
 สมภพเวียนมาบรรจบในวันนี้   ทรงพระเจริญสวัสดิ์ด้วย
 พระชนมายุ   พระสิริวรรณะ   พระสุชะ   พระพละ
 ยั่งยืนเป็นนิกาล

สิทุหมคฺคํ   สิทุหมคฺคํ   สิทุหมคฺคํ   อิทํ ผลํ
 เอตสฺมิ   รตนคฺตยสฺมิ   สมบุสสานเจตโต
 ขอผลที่กล่าวนี้   จึงเป็นผลสัมฤทธิ์   จึงเป็นผล
 สัมฤทธิ์   จึงเป็นผลสัมฤทธิ์   แต่สมเด็จพระสยามบรม
 ราชกุมารี   ผู้ทรงมีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัย
 นี้   ทุกประการเทอญ

รับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนา ใน
 บรมธรรมสภา   ฉลองพระเคขพระคุณประทับพระ
 บัญญาวารมียุติลง   เอวักมีด้วยประการฉะนี้   ขอถวาย
 พระพร.

แสงส่องใจ

สมบัติอันทรงปวงนนให้ถึงความพ้นทุกข์ไม่ได้ แต่
นิพพานสมบัติ สมบัติคือนิพพาน ให้ถึงความพ้น
ทุกข์ได้.

นิพพานเป็นที่พึงบรรลुสูงสุดในพระพุทธศาสนา.

ปฏิบัติสันนิเสสได้เมื่อใดก็บรรลุนิพพานเมื่อนั้น นิพพาน
อยู่ตรงที่สันนิเสส.

เมื่อสันนิเสสที่สันนิกรรม ตรงที่สันนิกรรมนั้นคือนิพพาน
ที่สันเกิด สันแก่ สันตาย.

ทุกคนไม่ควรกลัวกิเลสจะหมด แต่ควรกลัวกิเลสจะเพิ่ม
ขึ้น กิเลสจะมากขึ้นมากกว่า.

ความตั้งปรารถนาเพื่อบรรลุนิพพาน ปฏิบัติธรรมของ
พระพุทธเจ้า เป็นการตั้งความปรารถนาที่ถูกต้อง.

การบ่ายหน้าสู่นิพพานนั้นเท่ากับเป็นการหันหลังให้กิเลส
คือหันหลังให้รำคะ โทสะ โมหะ ให้ตัดหน้าคือความ
คินรนทะยานอยากเป็นต้น.

การบ้ายหน้าไปสู่กิเลส ดำเนินไปตามทางของกิเลส ไป
หากิเลส ย่อมจะร้อน ไกล่กิเลสเท่าไรก็ร้อนเท่านั้น
แต่ถ้าบ้ายหน้าไปสู่นิพพานก็เป็นการบ้ายหน้าไปสู่ความ
เย็น หันหลังให้กิเลส และเมื่อดำเนินไปปฏิบัติไป
ก็จะห่างกิเลสเข้าทุกที ไกล่निพพานเข้าไปทุกที ก็จะพบ
ความเย็นยิ่งขึ้น.

การปฏิบัติที่หันหลังให้กิเลส แต่บ้ายหน้าไปสู่นิพพาน
คือความเย็น เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เพื่อความสุข
เพียงส่วนเดียว แม้จะยังอยู่ไกลก็ตาม ก็เป็นการได้มอง
เห็นแสงของความสงบ ความเย็น ความสุข ยิ่งขึ้นโดย
ลำดับ.

ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ทุกข้อทุกบท ไม่ว่าจะ
เป็นศีล หรือวาสนสมาธิ หรือวาสนบัญญัติ ย่อม
มุ่งวิมุตติ คือความหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ หรือ
นิพพานทางนั้น.

เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะข้อใด
ข้อว่าเป็นการปฏิบัติเพื่อวิมุตติ เพื่อนิพพาน คือเพื่อ

คัมภีลิสและกองทุกซ์.

ไม่มีธรรมสักข้อหนึ่งที่พระพุทธเจ้าจะตรัสสอนให้เพิ่ม
กิลิส เพิ่มกองทุกซ์ มีแต่ตรัสสอนให้ละกิลิสและกอง
ทุกซ์^{๕๕} ^{๕๕}
ทุกซ์ทงน.

ทุกคนอยู่กับโลก อยู่กับทุกซ์ อยู่กับกิลิส ย่อมจะควร
พิจารณาให้รู้จักว่าโลกเป็นอย่างไร ทุกซ์เป็นอย่างไร
กิลิสเป็นอย่างไร.

โลกตามศัพท์แปลว่าสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรม สิ่งชำรุด
ทรุดโทรม ^{๕๖}
สิ่งนั้นเป็นโลก.

ทุกซ์หมายถึงทุกซ์ทุกอย่าง ทุกซ์ทุกลักษณะที่ดำรงอยู่
คงที่ไม่ได้ ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไป สิ่งใดที่มี
ลักษณะตั้งอยู่คงที่ไม่ได้ ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลง
ไป สิ่งนั้นแหละเรียกว่าเป็นทุกซ์.

โลกกับทุกซ์มีลักษณะเป็นอย่างเดียวกัน อยู่คงที่ไม่ได้
ต้องชำรุดทรุดโทรม ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไป.

ที่ที่ไม่มีทุกซ์ ไม่มีโลกที่มีลักษณะต้องชำรุดทรุดโทรม

ไม่มีกิเลสด้วยประการทั้งปวง นั่นแหละคือนิพพาน.

จิต^๕เองเป็นสิ่งที่ประสบโลก ประสบทุกข์ เป็นสิ่งที่
เป็นที่อาศัยของกิเลสหรือว่ามีกิเลส เพราะฉะนั้นที่ที่มี
โลกมีทุกข์มีกิเลส ก็คือจิต^๕นั่นเอง และที่ที่ไม่มีโลกไม่
มีทุกข์ไม่มีกิเลสก็ไม่ใช่อะไรอื่นใด ก็คือจิต^๕เอง จึงมีผู้
บรรลุนิพพานได้ คือจิต เช่นเดียวกับผู้ที่บรรลุโลก
บรรลุทุกข์บรรลุกิเลสคือมีกิเลสได้ ก็คือจิต^๕นั่นเอง และ
ทุกคนก็มีจิตอยู่ด้วยกัน.

อวิชชา คือความไม่รู้ เป็นต้นเหตุของกิเลสทั้งหมด
ส่วนวิชชาคือความรู้^๕ เมื่อบังเกิดขึ้น อวิชชาคือความ
ไม่รู้ก็ดับหายไป เหมือนเมื่อความสว่างบังเกิดขึ้นความ
มืดก็หายไป เพราะฉะนั้นกิเลสทั้งปวงจึงดับ โลก โกรธ
หลงหรือโลภะโทสะโมหะดับ ตัณหา^๕ดับ นั่นแหละ
คือนิพพาน.

เมื่อจิตมีกิเลส จิตก็สามารถทำให้กิเลสสิ้นไปได้ เมื่อ
จิตอยู่กับทุกข์ จิตก็สามารถทำให้ทุกข์สิ้นไปได้ เมื่อจิต
เกี่ยวข้องอยู่กับโลก จิตก็สามารถให้บรรลุถึงโลกุตตระ

คือพ้นโลกได้.

พระพุทธองค์ทรงแสดงปฏิบัติทำให้บรรลุถึงนิพพาน และได้มีบริษัทแห่งพุทธสาวกปฏิบัติแล้วบรรลุถึงนิพพานจำนวนมาก ฉะนั้นแม้ว่าจะยังไม่ได้ไม่ถึง แม้เมื่อตั้งอธิษฐานจิตไว้ และยังปฏิบัติธรรม ก็ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติตรงต่อธรรมเป็นที่พ้นกิเลสและกองทุกข์ คือ นิพพาน อันเป็นธรรมสูงสุดในพุทธศาสนา.

ท่านที่บรรลุนิพพานนั้นก่อนที่จะบรรลุก็ต้องอธิษฐานจิต เพื่อที่จะบรรลุถึงนั้น แปลว่ามีอนุสสติคือความระลึกถึงนิพพานเป็นเบื้องหน้า เมื่อเป็นดังนกมีการนำหน้าให้ปฏิบัติ.

การปฏิบัติธรรมนั้นโดยตรงเพื่อขจัดเกลากิเลสในจิต และจิตนี้สามารถปฏิบัติขจัดเกลากิเลสออกได้ เพราะว่าจิตเป็นธรรมชาติปกติคือผุดผ่อง.

สมเด็จพระบรมศาสดาผู้ตรัสรู้พระธรรมได้ทรงพิจารณาเห็นว่า อันความสุขทางกายที่เข้าใจว่าเป็นความสุขสมบูรณ์นั้น ความจริงเป็นความเข้าใจผิด เพราะว่าร่างกาย

นมทุกช้อยู่เสมอ แต่อาศัยการเลี้ยงดูอุปการะอยู่ ทุกข์
ที่เกิดขึ้นจึงหายไป หรือว่าไม่ปรากฏ.

กิเลสคือค้นหาหรือระคะโทสะโมหะย่อมเป็นเครื่องปรุง
จิตใจให้คิดไปในทางก่อความร้อน น้อยหรือมาก
เหมือนอย่างไฟ ถ้าเป็นกองเล็กก็ร้อนน้อย กองโตก็
ร้อนมาก เพราะฉะนั้น การปฏิบัติเพื่อดับเสียได้จึงทำ
ให้มีความสุข ทำให้มีความสบาย.

ความดับกิเลสได้ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการทำให้อยู่
เฉย ๆ ไม่เอาเรื่องไม่เอาราวอะไร ไม่ใส่ใจถึงอะไร
ไม่ได้หมายถึงอย่างนั้น เมื่อมีเรื่องที่ชวนคิดอันเป็นทาง
ของปัญญา หรือที่เป็นทางให้เกิดสมาธิ ก็คิดก็ปรุงให้
เหมาะแก่เรื่อง เหมาะแก่กาลเวลา ในเวลาที่ควรจะพัก
ก็พัก เรื่องเล็กก็ปรุงให้เล็ก เรื่องโตก็ปรุงให้โต ตาม
ควรแก่ขนาดของเรื่อง เพื่อที่จะให้บังเกิดผลอันถูกต้อง
ย่อมเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะเหตุว่าไม่ใช่เป็นการ
กระทำไปด้วยอำนาจของค้นหาหรือระคะโทสะโมหะ.

นิพพานนั้นยังไม่ได้ ถ้าทั้งนิพพานเสียเมื่อใด ก็ถึง
พระพุทธรเจ้าพระธรรมพระสงฆ์เป็นสรณะไม่ได้ ปฏิบัติ
ให้ถูกให้ตรงต่อพระพุทธรศาสนาไม่ได้.

เมื่อมีนิพพานเป็นที่มุ่งหมาย เข้าใจในนิพพานโดยถูก
ต้อง ก็เป็นอันได้เข้าใจพระพุทธรศาสนา จะถึงพระ
พุทธรเจ้าพระธรรมพระสงฆ์ก็ถึงได้ จะปฏิบัติแม้ใน
เบื้องต้นเบื้องต้นทางที่ยงมกเสถียรอยู่ ก็ปฏิบัติให้พบกับ
ความดับกิเลสทำจิตใจของตนให้เป็นสุขได้ ให้พบกับ
สุจริตธรรม ให้พบกับความบริสุทธิ์ได้.

ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าทั้งปวงเป็นพรทั้งหมด
เพราะเป็นคำแนะนำสั่งสอนให้ละความชั่ว ให้ประพฤติก
ความดี ตลอดจนถึงให้ชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์
ผ่องใส.

ข้อใดที่ไม่จริงไม่แท้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระ
ตถาคตไม่ตรัสข้อนั้น ข้อใดแม้จะจริงจะแท้แต่ไม่
ประกอบด้วยประโยชน์ พระตถาคตไม่ตรัสข้อนั้น ส่วน
ข้อใดเป็นของจริงของแท้และประกอบด้วยประโยชน์

พระตถาคตทรงเป็นผู้รากลเวลาเพื่อที่จะตรัสสอนน.

พระตถาคตทรงเป็นผู้กล่าวดูกาลเวลา ทรงเป็นผู้กล่าว
ความจริงของจริง ทรงเป็นผู้กล่าวของแท้ของที่เป็นจริง
แล้ว ทรงเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ประโยชน์ ทรงเป็นผู้
กล่าวสิ่งที่เบญจธรรม ทรงเป็นผู้กล่าวเป็นวินัยในธรรม
ทั้งหลาย ทงที่เป็นอดีต ทงที่เป็นอนาคต ทงที่เป็น
ปัจจุบัน เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าตถาคตดังนี้.

ความตั้งใจไว้ในทางบุญนั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก.

กุศลธรรมทั้งสนนน้อยมรวมอยู่ในความไม่ประมาท
เหมือนอย่างรอยเท้าสัตว์ทงสนประมวลงเ็นรอยเท้าช้าง.

อันรอยเท้าช้างนั้นกล่าวได้ว่าเป็นยอด คือใหญ่กว่า
รอยเท้าของสัตว์ทงหลายชนิด ความไม่ประมาทก็คือ
กันว่าเป็นยอดของกุศลธรรมทงสนนนั้น.

ความไม่ประมาทเป็นธรรมสำคัญที่ทุกคนพึงอบรมให้มี
ขึ้นในจิตของตนเอง คือความที่ไม่มัวเมาเลินเล่อเปลอ
เพลิน มีสติรักษาทนรักษาจิตใจของตนอยู่เสมอ เพราะ
ว่าเครื่องมัวเมาทงหลายนั้นย่อมมีอยู่เป็นอันมาก เป็น

๖๘๘ ๘ เป็นความไม่มีโรค ๘๘๘ ๘ เป็นชีวิต ๘๘๘ ๘ เป็นสมบัติ
๘๘๘ ๘

การหมั่นพิจารณาตนเองว่าเราจะต้องแก้ต้องเจ็บต้องตาย
ต้องพลัดพราก ไม่ลืมแก้ไม่ลืมเจ็บไม่ลืมตายไม่ลืม
ความพลัดพราก ดังนั้นเรียกว่ามีสติรักษาใจรักษาตน.

จิตใจเป็นความสำคัญในทางที่เป็นหัวหน้าของกรรม คือ
การงานทั้งหลาย และเป็นผู้รับเสวยผลทุกข์สุขทั้ง
หลายโดยเป็นต้นเดิม เพราะฉะนั้นจึงมีคำกล่าวว่
จิตใจเปรียบเหมือนนาย ร่างกายเปรียบเหมือนบ่าว จิต
ใจเป็นผู้สั่งร่างกายให้ทำไปอย่างนั้นอย่างนี้ จึงเปรียบ
เหมือนนาย ร่างกายก็กระทำไปตามที่จิตใจสั่ง จึงเปรียบ
เหมือนบ่าว เพราะฉะนั้นทางพระพุทธศาสนาจึงมุ่ง
ให้ปฏิบัติอบรมจิตใจฝึกจิตใจเป็นการสำคัญ เมื่ออบรม
จิตใจฝึกจิตใจได้แล้ว ก็ย่อมจะปกครองตนเองได้เป็น
อย่างดี.

ถ้าตั้งจิตใจไว้ในที่ชั่วที่ร้อนก็ทำให้เกิดความชั่วความ
ร้อน ถ้าตั้งจิตใจในที่ที่ดีที่เย็นก็ทำให้จิตใจดีจิตใจ

เย็น เมื่อมีเจตนาไปในทางร้อน กรรมที่ประกอบ
ออกไปก็เป็นกรรมที่เราร้อน เป็นเครื่องเผาตนเอง
และเป็นเครื่องเผาผู้อื่นให้เดือดร้อน.

ทางพระพุทธศาสนาท่านสอนให้อบรมสติที่มีลักษณะ
เป็นความจำ จำการที่ทำคำที่พูดมานานได้ โดยให้
หัดระลึกนึกถึงการที่ทำคำที่พูดมานานได้ โดยให้หัด
ระลึกนึกถึงการที่ทำคำที่พูดในวันหนึ่ง ๆ ในเวลาใด
เวลาหนึ่ง ว่าได้ทำอะไรได้พูดอะไร และก็ให้นึกจนถึง
ว่าผิดถูกชั่วหรือดีอย่างไรด้วย แม้ว่าจะนึกทั้งหมดไม่
ได้ก็นึกในส่วนใดส่วนหนึ่งที่ควรจะนึกระลึกถึง และก็
ให้ทำความรู้สำนึกในการที่กระทำในคำที่พูดนั้น ๆ ว่า
อะไร อย่างไร ผิดชอบชั่วดีอย่างไรไว้อยู่เสมอ ดังนี้
จะทำให้เกิดสติที่เป็นตัวความจำคือความระลึกได้ด้วย
ให้เกิดสติที่เป็นตัวสำนึกในผิดชอบชั่วดีด้วย การหัด
ดังนี้จะทำให้เกิดสติที่เป็นตัวความจำคือความระลึกได้
ด้วย ให้เกิดสติที่เป็นตัวสำนึกในผิดชอบชั่วดีด้วย การ
หัดดังนี้จะทำให้จำได้ในเรื่องทั้งหลายที่ควรจำในอดีต
เมื่อนึกขณมาก็นึกได้ทันที และจะทำให้มีความสำนึกผิด

ชอบชั่วก่อนจะทำให้เกิดสติอภิลกษณะหนึ่ง เป็นเครื่อง
ยับยั้งเป็นเครื่องห้ามจากความชั่ว เป็นเครื่องส่งเสริม
ในทางดี.

ความดำรงอยู่หรือความสั้นชีวิตนั้นอยู่เพียงหายใจเข้า
หายใจออกนั่นเอง ตังสติกำหนดลงไปให้เห็นธรรมาคือ
เกิดดับ ว่าเกิดดับอยู่ชั่วขณะที่หายใจเข้าออกอยู่นเท่า
นั้น เมื่อกำหนดตังนี้จะได้สติในลมหายใจเข้าออก
ว่าลมหายใจเข้าออกมีอยู่ สติที่กำหนดให้พบลมหายใจ
ให้ได้ลมหายใจเข้าออกว่ามีอยู่ แต่ก็มีอยู่เพื่อสำหรับ
ตังสติกำหนดสำหรับเพื่อรู้ไม่ยึดมั่นอะไร ๆ ในโลก.

จิตใจที่ซนลงอยู่ด้วยการได้การเสีย ด้วยความยินดียิน
ร้ายอย่างเบาบาง อย่างปานกลางบ้าง อย่างหนักบ้าง
เป็นจิตใจที่ไม่สงบ แต่คนโดยมากนั้นมักจะเห็นว่าไม่
สงบในเมื่อพบกับภาวะที่รุนแรง แต่ภาวะที่เป็นธรรมดา
มักจะมองไม่เห็นว่าเป็นไม่สงบ และโดยทั่วไปก็มักจะมอง
ไม่เห็นว่าเป็นความเพลิตเพลิตนินิต รวมถึงสิ่งที่น่าเพลิต
เพลิตนินิตอันทำให้เกิดความเพลิตเพลิตนินิตนั้น อันที่

จริงก็เป็นความไม่สงบอย่างหนึ่งด้วย แต่กลับเข้าใจว่า
 เป็นความสงบเป็นความสุข ก็ยินดีพอใจอยู่เพียงเท่านั้น
 ครั้นไปพบสิ่งที่น่าอัศจรรย์มีความอัศจรรย์ซึ่งรู้สึกว่าเป็น
 ทุกข์ไม่สงบ แต่ถ้าพิจารณาดูให้ลึกก็จะเห็นว่าไม่สงบ
 ทั้งสองอย่าง เพราะมีอาการที่เป็นความขุ่นลงน้อยหรือ
 มาก และจะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ต้องการ
 ใต้โดยไม่ให้เสียก็ไม่ได้ เมื่อต้องการจะใต้ก็ต้องพร้อม
 ที่จะเสีย เพราะการเสียนั้นก็ย่อมมีเป็นธรรมดา ผู้ที่ไม่
 ได้ปฏิบัติทางจิตใจนึกแต่ว่าต้องใต้ และสิ่งที่จะใต้นั้น
 คิดว่าจะต้องอยู่ต้องเป็นไปตามที่ปรารถนาต้องการ
 ครั้นไปพบกับความไม่สมปรารถนา ไปพบกับการเสีย
 เข้า จึงต้องเป็นทุกข์มาก วุ่นวายมาก ไม่สามารถที่
 จะระงับจิตใจมาก.

อันความหลงทั้งหลายนั้น ความหลงในตนย่อมเป็น
 ความหลงอันสำคัญที่สุด.

อวิชา โมหะ ความหลงผิด รวมอยู่ในความหลงตน
 ทงสน.

ความหลงตนตงตนแต่ความหลงยึดถือทั้งหลายอันเป็น
 ความยึดถือที่ผิดด้วยอำนาจของความโลภ โกรธหลงทั้ง
 หลายทั่วไป อันเป็นเหตุให้บังเกิดอคติคือความลำเอียง
 ไปด้วยอำนาจของความรักความพอใจบ้าง ด้วยอำนาจ
 ของความชังความโกรธแค้นชัดเคืองบ้าง ด้วยอำนาจ
 ของความหลงบ้าง ด้วยอำนาจของความกลัวบ้าง
 ความถือตัวอื่นทั้งหลายย่อมเกิดจากที่ความหลงที่ถือเอา
 ผิดตงน.

หลักกรรมของพระพุทธเจ้ามีว่า กรรมที่บุคคลทำย่อม
 เป็นของผู้ทำเอง คือกระทำความชั่วความชั่วกับเป็น
 ของผู้ทำ กระทำความดีความดีกับเป็นของผู้ทำ พิจารณา
 ให้เห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วไม่รับเอา
 กรรมของเขามาเป็นของตนหรือมาเกี่ยวเนื่องกับตน ก็
 ย่อมจะวางความชอบหรือความชังเพราะเหตุที่เขากระทำ
 ดีหรือไม่ดีนั้น ๆ ได้.

เมื่อมีความอยากในสิ่งอันใด ยึดในสิ่งอันใด ความ
 อยากความยึดในสิ่งเหล่านั้นก็เป็นต้นเหตุอุปาทานตงน

เป็นการสร้างทุกข์ให้ต่าง ๆ ไม่อาจที่จะพ้นจากความ
ทุกข์ได้ ไม่อาจที่จะพ้นจากชาติทุกข์ ชราทุกข์ และ
มรณทุกข์ได้ด้วย.

คิดถึงสิ่งอันใด กำหนดหมายถึงสิ่งอันใด เห็นสิ่งอันใด
สัจจะคือความจริงในสิ่งอันนั้นปรากฏขึ้น ว่านั่นไม่เที่ยง
นั่นเป็นทุกข์ นั่นเป็นอนัตตา นั่นเป็นของไม่งาม ตัณหาก็
ไม่บังเกิดขึ้นในสิ่งอันนั้น อุปาทานคือความยึดถือก็ไม่
บังเกิดในสิ่งอันนั้น ความปล่อยวางบังเกิดขึ้น เป็นตัว
ปัญญาและความสงบ.

ความเมทาทางใจเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เมื่อมัวมีเมมาเลิน
เลื่อเปลอเพลินอยู่แล้วย่อมขาดสติ ขาดปัญญา ตกอยู่
ในความเป็นผู้ประมาทอาจที่จะประกอบกรรมที่ชั่วที่ผิด
ต่าง ๆ ได้ ทางพระพุทธศาสนาจึงได้ตรัสสอนให้ปฏิบัติ
เพื่อความสงบความเมทาทางใจนี้ เป็นต้นว่าตรัสสอนให้
พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วง
พ้นความแก่ไปได้ เพื่อเป็นเครื่องสงบความเมาในวัย
ตรัสสอนให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเราจะต้องมีพยาธิคือ

ความเจ็บไข้เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ เป็นเครื่องสงบความเมาในความไม่มีโรค ตรีสสอนให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความตายเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เป็นเครื่องสงบความเมาในชีวิต ตรีสสอนให้พิจารณา เพราะว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เป็นเครื่องสงบความเมาในลาภยศสรรเสริญสุขอันเป็นสมบัติคือความพร่งพร้อมทั้งหลาย.

ความสงบมีส่วนเหตุและส่วนผล ความสงบที่เป็นส่วนเหตุได้แก่ความสงบสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สงบทั้งหลาย ความสงบที่เป็นส่วนผลก็ได้แก่ตัวความสงบจริง ๆ อันมีลักษณะเป็นความเรียบร้อย เป็นความเยือกเย็นเป็นสุข.

ความสงบความประพฤติกที่เป็นภยเป็นเวรทั้งหลายย่อมมีได้ด้วยศีล ความสงบนิเวรคือเครื่องก่อกมลคติบังเกิดขึ้นในจิตใจอันทำให้จิตใจฟุ้งซ่านเร่าร้อนย่อมมีได้ด้วยสมาธิ และความสงบความคั่นรณปรารภของใจและ

ความยึดถือทั้งหลาย หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าสงบ
 ความรู้ความเห็นที่ผิดหรือว่าทิวิมานะอันมีอยู่อย่างลึก
 ซึ้งในจิตใจย่อมมีได้ด้วยปัญญา และความสงบที่เป็น
 ส่วนผลก็ได้แก่ความหลุดพ้นของใจ ตั้งต้นแต่พ้นจาก
 กัณเฑาะว์ จากเรื่องกลุ่มใจทั้งหลาย ตลอดจนถึงจากทิวี
 มานะหรือความรู้ผิดเห็นผิด.

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงล้วนแต่เป็นเครื่องสำรอก
 ของใจทั้งนั้น ไม่ว่าจะป็นธรรมข้อไหน ทั้งที่เป็น
 ส่วนศีล ทั้งที่เป็นส่วนสมาธิ และทั้งที่เป็นส่วนปัญญา.

การจะเอาชนะกันด้วยการผูกเวรนั้นก่อความทุกข์ไม่มี
 ที่สิ้นสุด.

ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือ
 คับคัดหาในใจของตนลงไปเสีย คับกรรมคือการกระทำ
 ซึ่งเป็นการเบียดเบียนซึ่งกันและกันอันเป็นการก่อภ
 ษณเวร รู้จักให้อภัยไม่ผูกเวรกัน ดังนี้แล้วก็ดับทุกข์ได้
 ดับร้อนได้.

ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า^๕ เป็นเครื่องกำจัดกิเลส และกองทุกข์^{๕๕} ทงสนในพระองค์เอง.

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า^{๕๖} เป็นอมตะ คือเป็นสิ่งที่ไม่ตาย ตลอดเวลาที่ยังมีโลก โดยเฉพาะสัตว์โลก เราทั้งหลาย^{๕๗} ก็มักอยู่ในสัตว์โลก คำสั่งสอนของพระองค์^{๕๘} ยังกำรง อยู่เป็นสัจจะ ชีบอกให้เราทั้งหลาย^{๕๙} ได้รู้จักสัจจะ^{๖๐} ที่เป็น ความจริงของจริงของแท้ในตนเอง.

อริยสัจ^{๖๑} ๔ คือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติ^{๖๒} ให้ถึงความดับทุกข์ เป็นธรรม^{๖๓} ที่เป็น หลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา เป็นที่รวมของธรรม ทงสน พระพุทธองค์ได้ทรงพยากรณ์ในอริยสัจ^{๖๔} ๔ นี้ ซึ่งเป็นคำพยากรณ์อันถูกต้องไม่มีผิดพลาด ไม่มี คำพยากรณ์อื่นใดจะถูกต้องแน่นอนเป็นอกาลิโกไม่ ประกอบด้วยกาลเวลา^{๖๕} คือถูกต้องแน่นอนเสมอไปเหมือน คำพยากรณ์ในอริยสัจ^{๖๖} ๔ ของพระพุทธเจ้า และ คำพยากรณ์^{๖๗} นี้เป็นคำพยากรณ์^{๖๘} ชีวิตของทุก ๆ คน ทั้งที่เป็นส่วนอดีต ทั้งที่เป็นส่วนปัจจุบัน และทั้งที่เป็นส่วน ภายหน้า ซึ่งล้วนเป็นไปตามพุทธพยากรณ์ในอริยสัจ^{๖๙} ๔ ทงสน.

มองเมืองไทยทางพุทธบัญญัติ

๘ สิงหาคม ๒๕๒๐

การปฏิบัติพุทธศาสนาได้เป็นไปอย่างเสรีในประเทศไทยเรา ใครอยากจะบวชเรียนก็บวชเรียนได้ ใครอยากจะเข้าวัดฟังธรรมก็เข้าวัดฟังธรรมได้ ใครอยากจะบำเพ็ญกุศลอย่างไรก็บำเพ็ญได้ จึงเป็นขณะคือโอกาสที่หาได้ยากในประเทศอื่นในปัจจุบันนี้ เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายจึงสมควรที่จะได้มีความสำนึกในโอกาสพิเศษซึ่งเราทั้งหลายได้รับอยู่ในขณะนี้ และควรที่จะมีความไม่ประมาท คือไม่มัวเมาเล่นเลอะเปลอเฟลน และก็ควรที่จะได้สำนึกพิจารณาต่อไปว่าโอกาสพิเศษที่ยังมีอยู่นี้เพราะอะไร เมื่อกล่าวโดยส่วนรวมก็จะพึงกล่าวได้ว่า เพราะมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก มีรัฐบาลซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาทั้งหลาย ไม่เบียดเบียนศาสนาทั้งหลาย และเป็นผู้อุปถัมภ์ผู้ประพฤติธรรม ไม่เบียดเบียนผู้ประพฤติธรรม รัฐบาลในที่นี้ก็หมายถึง

ผู้ปกครองประเทศ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาจึงได้ดำรงอยู่ด้วยดี อันหมายถึงพระสงฆ์ก็ดำรงอยู่ด้วยดี วัฑฒนาอารามทั้งหลายก็ดำรงอยู่ด้วยดี การทำนุบำรุงอุปถัมภ์ก็ดำรงอยู่ด้วยดี มีผู้นับถือนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป การที่เป็นดังนี้ ถ้าพิจารณาเข้าไปอีกว่าเพราะอะไร ก็จะพึงเห็นได้ว่าเพราะความดีของพุทธศาสนา^๕ นั้นเองเป็นเหตุสำคัญส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้มีผู้นับถือตั้งแต่องค์พระประมุขของประเทศชาติลงมา และความดีในพุทธศาสนา^๕ ผู้ที่นับถือก็ได้นำไปปฏิบัติบังเกิดผลประโยชน์ ทำให้ความดำรงอยู่ของหมู่ชนที่รวมกันอยู่นั้นดำรงอยู่ได้ด้วยดี อาศัยหลักธรรมของพุทธศาสนามาเป็นข้อปฏิบัติ ความดำรงอยู่ได้ด้วยดีนั้นนับตั้งต้นแต่ครอบครัวหนึ่งขึ้นไปทีรวมกันอยู่จนถึงเป็นประเทศชาติ มารดาบิดากับบุตรธิดาต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน ครูอาจารย์กับศิษยานุศิษย์ต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน สามีนับกับภริยาต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน มิตรกับมิตรต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน นายกับผู้รับใช้หรือว่าผู้มีทรัพย์สินที่ใช้ทรัพย์สินลงทุนกับผู้ใช้แรงงานรับจ้างต่างก็ปฏิบัติชอบต่อ

กัน สมณะพราหมณ์อันหมายถึงพระทางศาสนากับผู้
 นับถือต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน รวมความว่าหมู่ชนที่
 เกี่ยวข้องกันอยู่ทุก ฝ่ายต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกันตามหลัก
 ธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อเป็นดังนี้จึงอยู่ด้วยกันด้วยดี
 มีความสุขความเจริญ ทั้งแต่กลุ่มน้อยจนถึงกลุ่มใหญ่
 คือประเทศชาติ

พุทธศาสนาสมบูรณ์ด้วยความดีคือหลักธรรมคำสั่ง
 สอนต่าง ๆ สำหรับผู้ที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติเกื้อกูล
 ดังกล่าว ฉะนั้นเมื่อทุกฝ่ายต่างได้ประพฤติปฏิบัติอยู่
 ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ก็เรียกว่าประพฤติดี
 ต่อกัน เกื้อกูลต่อกัน ทุกประเทศในโลกนี้แต่โบราณ
 กาลต่างก็มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปกครอง แต่
 ส่วนมากไม่ได้ใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะ
 ฉะนั้นจึงมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ ดังที่
 ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แต่ว่าพระมหากษัตริย์ของไทยเรา
 ได้ทรงรับนับถือพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักธรรม
 ของพระพุทธเจ้า ดังเช่นที่เรียกว่าทศพิธราชธรรม
 ธรรมของผู้ปกครองคือพระราชา ๑๐ ประการ ได้ทรง
 ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติตลอดมาทุกกาลสมัย พระมหา

กษัตริย์จึงได้ปรากฏเป็นสถาบันที่ตั้งมั่นอยู่ในจิตใจของ
คนไทยส่วนรวม และพุทธศาสนาเองก็สมบูรณ์ด้วย
หลักธรรมต่าง ๆ ได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะ ตั้ง
อยู่ในจิตใจของประชาชนอย่างมั่นคง และประชาชน
ทั่วไปได้อาศัยหลักธรรมดังกล่าวจึงได้รวมกันอยู่มั่นคง
เป็นประเทศชาติ พ่อแม่ก็ตั้งเป็นพ่อแม่ที่ค้ำอุปการะ
เลี้ยงดูลูก ลูกก็ปรากฏเป็นลูกที่ดีมีกตัญญูทศเวทที่ต่อ
พ่อแม่ ตั้งมั่นเป็นต้น มีธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวผูกพัน
จิตใจของกันอยู่ ฉะนั้นสถาบันชาติศาสนาพระมหา
กษัตริย์ไทยเรานี้จึงต่างจากสถาบันในประเทศต่าง ๆ ซึ่ง
ไม่ได้รับนับถือหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นเครื่อง
ผูกพัน แต่ว่าสถาบันในประเทศไทยเรานี้ได้รับนับถือ
พุทธศาสนาเป็นเครื่องผูกพัน จึงได้ดำรงมั่นแตกต่าง
จากประเทศชาติอื่น ๆ แม้ที่อยู่ใกล้เคียงกัน สถาบัน
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของไทย จึงมิได้เป็น
เพียงคำขวัญเท่านั้น แต่มีตัวตนจริง ๆ มีสาระ มี
แก่นสาร มีความแข็งแกร่งจริง ๆ

การที่พุทธศาสนาสามารถจะแสดงหลักธรรมเป็น
เครื่องผูกพันดังกล่าวมานี้ ก็เพราะว่าคนไทยเราได้มี

ประเพณีนับถือพุทธศาสนาที่เหมาะสม ปลูกฝังศรัทธา
 บุญญา ลงในจิตใจของบุคคลทุกชั้น ทั้งโดยตรง ทั้ง
 โดยอ้อม มาตั้งแต่ในอดีต ดังจะพึงเห็นได้ว่าพระสงฆ์
 ของประเทศไทยเราเมื่อได้เข้ามา เบวชเรียนก็ศึกษา
 ให้อู้พุทธศาสนาตามหลักสูตรที่ได้จัดกันขึ้นตามความ
 เหมาะในสมัยนั้น ๆ และยังได้เรียนรู้อวิชาที่ไม่ขัดขวาง
 กันกับทางพระวินัย หรือไม่ขัดขวางกันมากนัก แล้ว
 ก็ได้สั่งสอนเผยแผ่แก่ประชาชน กับช่วยเหลือประชาชน
 ในด้านต่าง ๆ โดยที่ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกำนันการ
 เมื่อถึง แต่ไม่มุ่งช่วยด้วยจิตใจที่เป็นกุศลทั่ว ๆ ไป และ
 ได้มีพระเถระซึ่งเป็นนักปราชญ์ในพุทธศาสนาได้ปรับ
 บรุงการปกครองการศึกษาในคณะสงฆ์ขึ้นเป็นคราว ๆ
 มา จนถึงในสมัยปัจจุบันก็ได้มีการจัดให้มีการศึกษา
 พุทธศาสนาสำหรับภิกษุสามเณรสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับ
 ภิกษุสามเณรก็เป็นหลักสูตรนักธรรมตรี นักธรรมโท
 นักธรรมเอก สำหรับคฤหัสถ์ก็เรียกว่าธรรมศึกษาตรี
 โท เอก สำหรับผู้ที่เข้ามาบวชใหม่ก็ศึกษาตามหลัก
 สูตรนักธรรมตรี อันเรียกว่านวกภูมิ

ธรรมเนียมบวชเรียนชั่วระยะเวลาในเทศกาลเข้า

พรรษา คือไม่เกิน ๔ เดือน ได้มิใช่ในประเทศไทย
 นี้อาจตลอดเวลานาน และผู้ที่เข้ามาบวชเรียนชั่ว
 ระยะเวลาอันสั้น ก็นับตั้งแต่องค์พระมหากษัตริย์
 องค์รัชทายาทเป็นต้นลงมา ทั้งจะพึงเห็นได้ว่า พระ
 มหากษัตริย์ไทยในอดีต ในสมัยกรุงสุโขทัย สมัย
 อโยธยา ก็มีปรากฏว่าเป็นพระมหากษัตริย์แล้วได้
 เสด็จออกทรงพระผนวชชั่วระยะเวลาหนึ่ง ในสมัย
 กรุงเพทฯ นี้ก็มีรัชกาลที่ ๕ กับรัชกาลปัจจุบันได้เสด็จ
 ออกทรงพระผนวชเมื่อเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว รัชกาล
 อื่น ๆ ก็ได้ทรงพระผนวชตั้งแต่ยังไม่ได้เป็นพระมหา
 กษัตริย์ และประชาชนทั่วไปก็นิยมออกบวชกัน
 เพราะฉะนั้น จึงมีโอกาสดำศึกษาพุทธศาสนา ให้
 รู้จักหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันล้วน
 เป็นคำสั่งสอนที่มีเหตุผล สามารถที่จะนำไปปฏิบัติให้
 บังเกิดเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ของส่วนรวมได้
 ทั้งได้มาอยู่ร่วมกัน ผู้ที่มาอยู่ร่วมกันนี้ ก็มาจากตระกูล
 ต่าง ๆ กัน ฐานะต่าง ๆ กัน ความรู้ต่าง ๆ กัน แต่
 ก็มาอยู่ร่วมกันในพระธรรมวินัยอันเดียวกัน มาเป็น
 พี่น้องกันในพระธรรมวินัย และผู้ที่เข้ามาบวช ไม่ว่า

จะเป็นผู้ใด แม้ท่านผู้สูงสุดก็จะเป็นพระมหากษัตริย์มา
ทรงพระผนวช หรือพระยุพราชมาทรงพระผนวช ก็
มาอยู่ร่วมกันกับภิกษุทั้งหลาย มีพระธรรมวินัยเสมอ
กัน เหมือนอย่างเป็นที่หนึ่งกันในพระธรรมวินัย จึง
เป็นการทำให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวต่อกัน ประ
การสำคัญคือให้มีสมานัตตตา คือความเป็นผู้มีสันเสมอ
กัน เสมอกันด้วยพระธรรมวินัย อันคนเรานั้นย่อมมี
ไม่เสมอกันในบางอย่าง เสมอกันในบางอย่าง ที่ไม่
เสมอกันในบางอย่าง ก็เช่นว่า ฐานะทางทรัพย์เป็นต้น
ต่างกัน ฐานะทางตระกูลแม้ในบัดนี้ก็จะถือว่าเสมอกัน
แต่ความนับถือที่ต่างกันก็ยังมีอยู่ และนอกจาก
รูปร่างที่ต่าง ๆ กัน ดังเช่นบางคนสูง บางคนต่ำ ไม่
เท่ากัน บางคนดำ บางคนขาว และอวัยวะในร่างกาย
เช่นว่านิ้วเท้าก็ไม่เท่ากัน ส่วนของร่างกายก็วางอยู่
ไม่เท่ากัน เช่นว่าศีรษะก็อยู่ข้างบน เท้าก็อยู่ข้างล่าง
ท้องก็อยู่ตรงกลาง เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งจะเอามาจับ
วางให้เท่ากันหาได้ไม่ และนอกจากนี้กรรมที่ทำไว้มิ
ต่าง ๆ กัน บางคนทำดี บางคนทำชั่ว เรียกว่าต่าง
กันโดยกรรม คนที่ทำชั่วนั้นจะให้ไปเสมอกับคนที่ทำดี

หาได้ไม่ คนที่ทำได้จะให้ไปเท่ากับคนที่ทำชั่วก็หาได้ไม่
จึงเรียกว่ายังมีต่าง ๆ กันโดยกรรม และความรู้ก็ยังมี
ต่าง ๆ กันอีกเหมือนกัน เรียนมากก็รู้มาก เรียนน้อย
ก็รู้น้อย ^{๕๗} ดังนั้นบางคน ^{๕๘} นั้นเป็นส่วนที่ต่าง ๆ กันในบาง
อย่าง ^{๕๙} ที่ส่วนที่เสมอกันนั้น ^{๖๐} คนบางคนนั้น ^{๖๑} ว่าเป็น
มนุษย์เสมอกัน เพราะว่าเกิดโดยชาติแห่งมนุษย์เสมอกัน
กัน และเมื่อเกิดมาแล้วก็จะต้องแก่เจ็บตายเหมือนกัน
จะต้องประกอบด้วยลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตา เสมอกันหมด แม้โดยกรรมเอง ทุกคนผู้ทำ
กรรม แม้จะต่างกันโดยกรรม ก็เสมอกันโดยที่มีกรรม
เป็นของตน เป็นทายาทรับผลแห่งกรรมที่ตนทำ
เหมือนกันหมด ไม่มียกเว้นใคร * ^{๖๒} นี้เป็นข้อที่เสมอกัน
และนอกจากนี้ยังเสมอกันได้โดยที่ประพฤติพระธรรม
วินัยร่วมกันเสมอกัน ^{๖๓} ทั้งเมื่อปฏิบัติในสาราณียธรรม
ธรรมเป็นที่ ^{๖๔} แห่งความรักเคารพกัน ^{๖๕} คือว่าตั้งเมตตา
กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ต่อกัน เหลือเพื่อแผ่
เจือจานลาภที่ได้มาโดยชอบธรรมให้แก่กัน ประพฤติ
ศีลเสมอกัน ^{๖๖} มีทิวี่คือความเห็นที่ตรงต่อพระธรรม
วินัยเสมอกัน ^{๖๗} ดังนั้นแล้ว ^{๖๘} ก็แปลว่าเป็นผู้มีตนเสมอกัน

และแม้ว่าจะมาจากตระกูลที่ต่างกัน ฐานะที่ต่างกัน
 อย่างอื่นที่ต่างกันดังกล่าวมาข้างต้น เมื่อมีความเสมอ
 กัน มีความเคารพรักกันอยู่ดังนี้ ก็แปลว่าไม่มี
 ช่องว่าง เมื่อไม่มีช่องว่างต่อกันก็ย่อมจะมีความเป็น
 อันหนึ่งอันเดียวกัน ที่เรียกว่าสามัคคีเอกภาพ เอกภาพ
 คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะฉะนั้น จะ
 พึงเห็นได้ว่าคนเรานั้นมีฐานะต่าง ๆ กันอยู่ตั้งแต่อยู่ใน
 ครอบครั้ว แต่ว่ามีความรักความเคารพเป็นอันหนึ่งอัน
 เดียวกัน แปลว่าไม่มีช่องว่างในระหว่างกัน เป็นต้นว่า
 พ่อแม่กับลูก อันว่าพ่อแม่กับลูกนั้น อันที่จริงก็เป็น
 คนละชั้น จะให้พ่อแม่กับลูกเสมอกันนั้นไม่ได้ พ่อแม่
 ก็เป็นพ่อแม่ ลูกก็เป็นลูก นี่เป็นข้อที่ต่างกัน แต่
 ว่าพ่อแม่กับลูกนั้นเมื่อปฏิบัติชอบต่อกันมีความรักเคารพ
 กันแล้วก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกว่ามีสามัคคี
 เอกภาพ ไม่มีช่องว่างในระหว่างกันดังนี้ เรื่องช่อง
 ว่างนี้ได้มีชาติโลกนิตินิตแสดงไว้นานมาแล้ว ว่า

รักกันอยู่ขอบฟ้า	เขาเขียว
เสมอนอยู่หอแห่งเดียว	ร่วมห้อง
ซังกันบ่แลเหลียว	ตาต่อ กันนา
เหมือนขอบฟ้ามอบ้อง	ป่าไม้มาบัง

ได้ความว่า รักกันนั้นแม่จะอยู่ไกลกันสุดหล้าฟ้าเขียว ก็เหมือนอย่างอยู่ใกล้กัน แต่ถ้าวางกันแม่จะอยู่ร่วมห้องกันก็เหมือนมีขอบฟ้ามากนมป่าไม้มาบัง นี่แสดงถึงช่องว่างกับความไม่มีช่องว่างตั้งที่พวกกันในปัจจุบัน อันที่จริงคำว่าช่องว่างนี้เป็นคำใหม่ที่ใช้พวกกัน แต่ธรรมดาคือความหมายนั้นเป็นสิ่งที่ภาษาของไทยเราได้แสดงมาแล้วทั้งในภาษิตโคลงโลกนิตินั้น คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแม่ที่ได้แสดงมาแล้ว เป็นคำสั่งสอนที่ทำให้บุคคลทุก ๆ ชั้นทุก ๆ คนมีความสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งกล่าว ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไทย จึงกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียว และอิงกันอยู่เหมือนอย่างไม้ ๓ อันอิงกันอยู่อย่างมั่นคง

